

VIRÁNYI GERGELY: GONDOLATOK A RENDÉSZETTUDOMÁNYHOZ

„...mindenféle biztonság az egyén biztonságával kezdődik, az pedig az élethez, az emberhez méltó élethez való jog érvényesítésének követelménye. A következő láncszem a társadalom biztonsága, amelyet az állam biztonsága és a világ, az emberiség biztonsága követ.”

(Dr. Pirityi Sándor)

A biztonságról

A kilencvenes években Magyarország külső és belső helyzetében egyaránt döntő fordulatok történtek, javarészen az euro-atlanti csatlakozás következtében.

1989-ben a kétpólusú világrendszer gyökeres változásokon ment keresztül: leomlott a berlini fal, egyesült a két Németország, és ezzel jelképesen az addig megosztott Európa is. Felbomlott a Varsói Szerződés (VSZ) és a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST). Szétesett a Szovjetunió, egykori köztársaságaiban többé-kevésbé szabad és független államok jöttek létre. Megszűntek Közép- és Kelet-Európában, így hazánkban is az egypártrendszerű államok, és demokratikus berendezkedésű, piac-gazdaságon alapuló polgári társadalmak jöttek létre.

A Magyar Köztársaság két alapvető tényezőre építi biztonságát: egyfelől nemzeti önerejére, másfelől az euro-atlanti integrációra és a nemzetközi együttműködésre. Biztonságát és polgárai boldogulását tartósan az euro-atlanti országok demokratikus közösségének tagjaként kívánja megvalósítani.

Az euro-atlanti integrációk alatt az Európai Uniót (EU) és az Észak-atlanti Szerződés Szervezetét (NATO) értjük, illetőleg az euro-atlanti integrálódás alatt az EU-hoz és a NATO-hoz csatlakozás együttes célját és folyamatát, függetlenül attól, hogy a két folyamat nem esik teljesen egybe.

Hazánk a NATO teljes jogú tagállama lett, 's az EU-hoz való csatlakozással intézményesen is Európa demokratikus és stabil közösségébe fog lépni. Sokunk megítélése szerint, a kultúránk, hagyományaink és az általunk vallott értékek alapján határozottan rögzíthetjük, hogy nem csupán „Európa felé menetelünk”, hanem több mint ezer éve Európában vagyunk. Évezredes integrációs törekvéseink azonban mindeddig nem válhattak valóra. Reális esélyünk az integrációra a harmadik évezred küszöbén született.

A csatlakozási tárgyalások jól haladnak, 's várhatóan Hazánk, a nemzeti érdekek szem előtt tartásával néhány éven belül az EU teljes jogú tagjává válik.

Magyarország teljes jogú tagságra törekszik a Nyugat-európai Unióval (NYEU) is, amelyben a regionális kihívások kezelésének fontos eszközét látja.

Az európai nemzetek közötti bizalom egy bonyolult történelmi folyamat alapja is, nevezetesen az európai integrációs folyamaté. Története során, az európai integráció legfontosabb keretétől szolgáló EU megeremtetten tagállamai biztonságának gazdasági és politikai alapjait.

A biztonság-fogalom és különösen értelmezése, az elmúlt évtizedekben jól érzékelhető változáson ment keresztül.

Az *Új Magyar Lexikon* (Akadémiai Kiadó, Bp.1960.) szerint a **biztonság**: (külpolitikai) állapot, amelyben az állam függetlenségét más államok részéről nem fenyegeti támadás, és nincs kitéve annak a veszélynek, hogy belső ügyeibe külső hatalom beavatkozzék.

A *Magyar Értelmező Kéziszótár* (Akadémiai Kiadó Bp. 1985.) szerint a **biztonság**: veszélyektől vagy bántódástól mentes (zavartalan) állapot.

Dr. Sallai János hőr. alezredes úr és Ritecz György hőr. őrnagy úr szerint⁵⁵, a **biztonság**: háborúmentes állapot, azaz a dolgoknak, életviszonynak olyan rendje, állapota, mely lehetővé teszi egy adott ország, nemzet számára a békés alkotó munkát, a társadalmi, szellemi és anyagi fejlődést.

A szerzők véleménye szerint a biztonság „külső” feltételének tekinthető: az ország területi épségének, szuverenitásának megléte, fenyegetéstől való mentessége, míg „belső” feltétel a társadalmi, gazdasági stabilizáció, a demokratikus intézmények működése, a szociális és vagyoni biztonság.

Dr. Tóth Sándor r. alezredes úr és Vajda András r. százados úr⁵⁶, tanulmányukban *John Locke*, angol filozófus és államtörténészt idézik:

„A **biztonság** elemi alapszükséglet, mintegy ellenszolgáltatás azért, hogy a polgárok a társadalomba történt belépésükkel az erőszakot, mellyel igényük van a szabadságuk, egészségük és tulajdonuk védelme érdekében, átruházzák az államra.” E gondolatmenet szerint, ha az állam megtiltja polgárainak az erőszak érvényesítését, akkor viszonzásul garantálnia kell, hogy jogaikat mások nem sértik meg. Az az állam, amely nem, vagy már nem képes a polgári jogokat és a polgárok szabadságát védeni, elveszti polgárainak bizalmát. A polgárok biztonsága nélkülözhetetlen feltétel egy szabad és biztonságos élethez. A bűnözés éppen a szabadságot, a biztonságos életet, az egészséget és a tulajdont fenyegeti. Ezt a fenyegetettséget kell az államnak hatástalanítania, illetve a lehető legalacsonyabb szintre leszorítania, mert polgárainak joga van ahhoz, hogy biztonságban érezzék magukat. Az államnak olyan erősnek és erélyesnek kell lennie, hogy szavatolni tudja polgárai biztonságát.

A biztonság és a szabadság elválaszthatatlan kategóriák, de ellentmondásos viszonyban is vannak. A több biztonság kevesebb szabadságot jelent(het), ha a biztonság hiányzik, azt a szabadság sínyli meg. Fordítva is érvényes: ha a szabadság hiányzik, a biztonság gyenge lábakon áll.”

Tanulmányukat a szerzők az alábbi, figyelemre méltó következtetéssel zárják: „...téves az az elképzelés, hogy azokat a releváns törvényeket, szervezeti formákat, képzési rendszereket, vagy gyakorlatot, amelyet egy országban a változásokhoz történő hozzáigazítás végett évtizedeken át újra meg újra megújítottak, illetve modernizáltak,

⁵⁵ Sallai János – Ritecz György: A Magyar Köztársaság határrendje és határbiztonsága (RTF Rendvédelmi füzetek 1999/6. sz.)

⁵⁶ Tóth Sándor – Vajda András: Rendőri vezetők felkészítése a tömegdemonstrációk kezelésére Németországban (RTF Rendvédelmi füzetek 2000/38. sz.)

egyszerűen transzferálni lehetne más idegen környezetbe anélkül, hogy figyelembe vennénk az ott kialakult feltételeket.”

Dr. Salgó László tanár úr, a biztonságot a következőképpen definiálta⁵⁷:

„**A biztonság** nem más, mint egy gyűjtőfogalom, amely magában foglalja az adott ország külső fenyegetettségétől való megvédését, illetőleg az erre való (preventív, stratégiai) felkészülést egyfelől, másfelől a belső rend és stabilitás biztosítását jogi és rendészeti eszközökkel, illetve intézményei által, harmadrészt pedig olyan külső és belső fenyegetettség elleni védelmet, amely különleges (titkosszolgálati) készenlétet, felkészültséget igényel.

A biztonság egy olyan, kvázi produktum az elméleti absztrakció szintjén, amelyet állami szervek, intézmények, esetenként magánszemélyek és szervezetek termelnek, amelynek végső állapota a háborítás-mentes lét, „fogyasztói” pedig az állampolgárok.”

Érdeemes elgondolkodni és megszívlelni a következő szerkesztői jegyzetet is, amely **axiómának is tekinthető**:

„A biztonságpolitikai és a katonai szakértők véleménye alapján egyértelmű: a nemzetközi politikai és katonai viszonyok gyökeres megváltozása miatt Magyarországnak nem kell a belátható jövőben számolnia azzal, hogy szomszédos országgal (országokkal) olyan nagy méretű katonai konfliktusba bonyolódna, amely igénybe venné az ország teljes katonai potenciálját”.⁵⁸

Ez az értékelés napjainkra – lásd: a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiáját (2144/2002. Korm. hat.) – tovább finomodott, ui. a Stratégia a katonai konfliktus bekövetkezését és mint kihívás jelentőségét csökkenő, míg a rendészeti tevékenységhez tartozó kihívások súlyát növekvő tendenciaként jeleníti meg.⁵⁹ Ennek alapján egyértelműen megerősíthető – éppen a biztonsághoz való hozzájárulását illetően – a rendészeti tevékenység szerepének felértékelődése.

* * *

Létezik-e, kell-e nekünk rendészettudomány?

A magunk mögött hagyott évszázaddal, sőt évezreddel egyáltalán nem tudtuk magunk mögött hagyni a biztonságot fenyegető, immáron „klasszikus” veszélyeket. Sőt, az egyént, a társadalmat és az egész emberiséget minőségileg és nagyságrendileg újabb, súlyosabb veszélyek fenyegetik. Olyan veszélyek, amelyeket a múlt században kialakult-kidolgozott, egymás mellett elszórtan létező elvekkel és módszerekkel már nem lehet csökkenteni, visszaszorítani.

A biztonság megeremtésében, fenntartásában, szavatolásában – a globalizáció minden pozitív és negatív hatása ellenére – új értelmet nyert a belső biztonság, a köznyugalom, a közrend, közbiztonság, amelyek hagyományos szerepe át- és felértékelődött.

⁵⁷ Salgó László: Az új típusú biztonság (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1994)

⁵⁸ Szerkesztői jegyzet Magyar István: A honvédség lehetséges feladatai a válságok kezelésében c. tanulmányához (Hadtudomány 1993/3-4. sz.)

⁵⁹ Dsupin Ottó hór. ezredes: Megjegyzések a „Gondolatok a rendészettudományhoz” c. előadáshoz, Budapest, 2002. június 06.

Nagyon is szükséges kutatni, elemezni és a különböző elemek rendszerbe kapcsolásával „felépíteni” a rendészettudományt, mert az előzőekben felvezetett biztonság és a biztonságot garantáló összetevők – prioritásaikat tekintve is – megváltoztak. Egyetértek Dsupin ezredes úrral: a biztonság jövőbeni garanciája elsősorban nem a hadtudomány és a katonai műveletek milyenségén múlik, hanem a civil közigazgatás, illetve a rendészeti és nemzetbiztonsági szervek tevékenységének összhangján.

Az új évezred új kihívásaira tudományosan rendszerezett, elméletileg megalapozott, kísérletekkel igazolt, módszer-gazdag, változatos és meglepetésszerű, támadólagos, kezdeményező és nem lépéshátrányos, eseménykövető és esemény-regisztráló rendszettel leszünk képesek hatásos válaszokat adni.

Mindehhez nem elégséges a tudományok rendszerében bolyongva és a tudományokból csipegetve alkalmazni egy-egy hasznosítható tudományos ismeretet, hanem egységes rendszerbe kell foglalnunk mindazokat a törvényeket, más elnevezéssel elveket (princíple, princípium), szabályokat, eljárásokat és eszközöket, amelyek objektíve léteznek, hatnak, működnek a rendészet terén, s amelyek tárgyilagos kutatásával, tudatos fejlesztésével és következetes, alkotó alkalmazásával esélyünk lesz az eredményes fellépésre.

Dacára az olyan véleményeknek, amelyek szerint értelmetlen a rendészettudomány létéről, jogosultságáról vitázni, mert hisz a rendészet kérdéseire a társadalomtudomány általában, de különösen a jogtudomány és a hadtudomány kielégítő és meggyőző válaszokat hivatott és képes adni, igenis szükséges és érdemes időt és energiát fordítani a rendészettudományi elméletre, a kutatómódszertanra (mintavétel, megkérdezés, kísérletezés stb.), a statisztikai elemzésre és végül a gyakorlati hasznosítás kérdéseire.

Csatai ezredes úr a következőképpen indokolja a közös gondolkodás, együttes cselekvés szükségességét, 's egyben őszinte kritikával illeti előadásomat⁶⁰: „Maga az alapgondolat, mely szerint szükséges egy tisztán rendészeti tudományág (a rendészettudomány) léte, üdvözlendő. Alapjainak lefektetése újjáépítheti az e területen dolgozó és azt hivatásuknak tekintő személyi állomány önbecsülését, és nem utolsósorban a társadalom megrendült bizalmát, amennyiben mindezt szilárd talajon, a célok és szükségletek pontos ismeretével tesszük és nem öncélúan, pusztán létjogosultságának bizonygatására. Az előadás konkrét tartalmát tekintve azonban féltő, hogy a megközelítés nem helyes iránya mellékvágányra viszi, esetleg öncélú, „tudományoskodó” tudományággá degradálja a kiválónak induló kezdeményezést.”

Bízom abban, sikerül meggyőznöm kollégáimat arról, hogy helyes a megközelítési irányom és hogy nem öncélú a kezdeményezésem.

* * *

⁶⁰ Csatai Tamás ro. ezredes: Megjegyzések a „Gondolatok a rendészettudományhoz” c. előadáshoz, Budapest, 2002. június 12.

*Hadseregek és rendőrségek, hadtudomány és rendészettudomány*⁶¹

Az utóbbi évtizedben több külföldi és hazai hadtudományi szakértő párhuzamot vonni igyekezett a hadseregek és a rendőrségek, illetve a honvédelem és a rendészet között. Ennek a törekvésnek több lehetséges oka van, amelyek közül a következők érdemel(het)nek figyelmet.

Először, a kétpólusú világrend szétesésével, a hagyományos ellenségképek szertefoszlásával a hadseregeknek új, a megváltozott körülményekhez igazodó célokat kellett önmaguk elé kitűzniük, illetve a politikával kitűzetniük. Újra kellett fogalmazniuk önmagukat (identitáskeresés), önmaguk rendeltetését, jogállását, feladatkörét, az azokhoz igényelt jogosítványokat, 's el kellett fogadtatniuk költségvetési igényeket.

A klasszikus ellenségkép, illetve háborús veszélyforrások helyett újfajta veszélyeztetettséget, biztonsági kockázati tényezőket (ipari és természeti katasztrófák, tömeges migráció, terrorizmus, szervezett és határokon átható bűnözés stb.) vázoltak fel.

Egyes kutatók és szakértők az eredeti NATO, EBEÉ/EBESZ, WEU és EU dokumentumokat kissé „félreértelmezve, félremagyarázva” azt sugallják, hogy ezek megelőzése, megnyugtató kezelése, illetve rendezése a hadseregek nélkül lehetetlen.

Másodsor, a rendőrség és hadsereg közötti párhuzamnak indokolható aktualitást adnak a hadseregek, illetve a szövetséges haderők ENSZ, NATO, KFOR, SFOR, IFOR, NYEU stb. keretekben történő rendőri szerepvállalásai a Föld válságövezeteiben.

Ezek egyik közös jellemzője, hogy az akciók nemzetközi haderő alkalmazásával történnek, s a szituációk, amelyeket meg kell oldaniuk, inkább hasonlatosak a rendőri szaktudást igénylő bűnüldözési és közbiztonsági, közrendvédelmi feladatokhoz, mint a katonai tevékenységekhez, eljárásokhoz. Gondoljunk az ENSZ erők szomáliai rendfenntartó szerepére, vagy amikor a KFOR csapatok, háborús bűnök elkövetésének alapos gyanúja miatt tartóztatnak le embereket. Egyetértve *Kopasz* ezredes úrral, ugyancsak ide kívánkozik, hogy gyakran kell olyan szűrő-kutató feladatokat ellátni, amelyekben a rendőri csapatszolgálati megoldások kerülnek előtérbe (EÁP, csapda, leshely, de maga a közlekedési szabályozás is ide sorolható).⁶²

Harmadszor, a rendteremtés és a rendfenntartás, illetve a béketeremtés és békefenntartás kérdéseit illetően elgondolkodtató a hadseregek azon felfogása (nem egyszer tetten érhető volt az elmúlt évtizedben), amely szerint a válságövezetben előbb legyen rend, és azt követően vonulnak be a rendet fenntartani. Egyetértek – a békefenntartás meghatározó szaktekintélyének számító – dr. *Boda József* r. ezredes úrral, és az a véleményem, hogy egy válságövezetben vagy háborús térségben a fegyveres küzdelmek lezárását kikényszeríteni, azaz „békét teremteni” – nemzetközi jogi felhatalmazással – az ENSZ, NATO vagy más szövetséges fegyveres erők (pl. NYEU) feladata, joga és kötelezettsége. A megteremtett „béke fenntartása” viszont kezdetben katonai és rendőri-, majd a viszonyok konszolidálásával egyenes arányban, egyre inkább rendőri kompetencia,

⁶¹ Az e pontban foglalt gondolatokat Finszter Géza: Honvédelem, rendvédelem (megjelent: Tanulmányok Szabó András akadémikus 70. születésnapjára – Magyar Kriminológiai Társaság 1999, szerk: Gönczöl Katalin) című, nagyra értékelt publikációjára felfűzve fejtem ki.

⁶² *Kopasz Árpád* r. ezredes: Megjegyzések a „Gondolatok a rendészettudományhoz” c. előadáshoz, Budapest, 2002. június 10.

és ahhoz szakképzett rendőrök szükségeltetnek; de nem katonai rendőrök, Military Police (MP), mert ők más „műfajt” képviselnek, még ha sokan előszeretettel egyenlőségjelet tesznek a rendőr és a katonai rendőr közé.

Negyedszer, feltétlenül említést érdemelnek a bűnözés legsúlyosabb formái, amelyek a legnagyobb kihívást jelentik az államok és szövetségek bűnüldöző, bünyügyi szervei számára: a terrorizmus, a kábítószer-kereskedelem, az illegális fegyverkereskedelem, az embercsempészet, illetve az egyre erőszakosabbá, szervezettebbé és nemzetközivé váló bűnszervezetek működése. Ezekkel kapcsolatban kétségtelenül az is tapasztalat, hogy az ellenük való fellépés esetenként katonai erő bevetését is igényli. Gondoljunk a kábítószer-birodalmak elleni összehangolt, rendőri és katonai fellépésre Dél-Amerikában, vagy a szeptember 11-ét követő afganisztáni műveletekre.

Ötödször, ugyancsak figyelmet érdemel a rendőrségi és a katonai tevékenységek közötti látszólagos azonosság, ui. mindkét szervezet birtokolja a fizikai erőszak monopóliumát. Ugyanakkor tudatosan vagy véletlenül, de elhallgatják a legitim fizikai erőszak alkalmazásának filozófiájában meglévő lényeges különbségeket.

Jean Paul Brodeur, kanadai kutató rámutat, hogy az erőszak rendőri, illetve katonai megjelenési formái között lényeges tartalmi eltérések vannak, s emiatt ez a két tevékenység, illetve a rendőr és a katonai mestersége, szakmája nem sorolható egyetlen közös osztályba. *Brodeur* az erőszak alkalmazásának három jellemző vonását írja le.

- Alapvető tényező *a helyszín*. A közbiztonság, közrend védelmében általánosan jellemző, hogy a helyszínen – a köz- és magánterületeken egyaránt – a törvénytisztelő és a rendvédelmet támogató, sőt attól egyenesen segítséget kérő magatartások a meghatározók, és ezekkel szemben elszigetelten, kivételesen és nagyon sokszor csak konspirált módon van jelen a bűnös cselekmény és annak elkövetője. A háborús konfliktusok helyszínén azonban egészen más képet, kiélezett ellenséges helyzetet tapasztalunk. E helyzetben minden alkalommal éles érdekellentétek feszülnek a saját erők és az ellenség között, amit megoldani az ellenség erőinek teljes megtöréséig terjedő erőszak alkalmazásával lehet. Hacsak az ellenség harc nélkül meg nem adja magát (kapitulál).
- Meghatározó *az idő* is. A háborús konfliktusok rendszerint elhúzódnak. Szinte általános, hogy a kezdetben gyors sikerre építő katonai stratégiák évekig tartó hadiállapotot produkálnak. Ezzel szemben a rendőrségi műveletek rendkívül szűk időhatárok közé szorítottak. Még a közbiztonságot fenyegető, legélesebb konfliktushelyzetre is az a jellemző (lásd pl. a túszejtési helyzetek megoldását, vagy az erőszakosan fellépő tömeg feloszlását), hogy a gyorsaság, az azonnali helyes reagálás a rendőri művelet professzionalizmusának legfontosabb ismérve. A minimális erőszak alkalmazását nem csupán a jogi és az erkölcsi megfontolások determinálják, de objektív módon befolyásolja az időtényező is, amely nem ad lehetőséget a fizikai erő olyan eszkalációjára, mint a háborús konfliktusok esetében.
- A harmadik tényező *a fegyverek tűzereje, pusztító hatása*. A hadseregekben rendszeresített fegyverek és más harci eszközök tűzereje, illetve pusztító hatása a szükséges erőszak határait nagyon messzire tolhatja ki (végső esetben a Föld és az emberiség teljes elpusztítását okozhatja). Semmi nem indokolhatja ilyen, vagy hasonló mértékű pusztító hatások alkalmazását egyetlen rendőrségi művelet eredményes végrehajtásához sem.

Hatodszor, sokan érvelnek azzal, hogy bár nem, vagy nehezen rokonítható a rendőri és a katonai mesterség, de a rendőrségi csapatműveletek nagyon sok közös vonást mutatnak a háborús cselekményekkel, 's ezért e szakterületen a katonai képzettség a jól konvertálható.

A katonai és a rendőri műveletek ilyen megközelítésű elemzését *Loubet Del Bayle*, ismert francia rendőrségkutató végezte el.

Tanulmányában *Bayle* egy tipikus harcászati helyzetet hasonlított össze egy rendőri csapaterővel megoldandó közrendvédelmi akcióval. Az első esetben a katonai tevékenység egy ellenséges csoportosulás ellen irányul, a második esetben a rendőri fellépés a közbiztonságot veszélyeztető tömegzavargás, csapaterővel történő megfékezésére célozza.

A kutató az összehasonlítás során **ellentétpárokból** gondolkodott és megállapította a következőket.

- A katonai művelet célja és egyben szükségszerű velejárója az ellenséges élőrőnek, a szervezeti rendnek, az ellenség fegyverzetének, utánpótlási vonalainak és minden vagyon tárgyának szisztematikus lerombolása, megsemmisítése. Ezzel szemben a rendőrségi fellépésnek – mondjuk ki: a legitim fizikai erőszak alkalmazásával együtt is – minden körülmények között szigorúan óvni kell az életet és a vagyonbiztonságot. Egyetértek *Dr. Korinek László* professzor úr álláspontjával: a közbiztonság oltalmazásában minden korszerű rendőrség alkalmaz törvényes erőszakot, ez azonban a jogállam által szigorúan ellenőrzött.⁶³
- Míg a katonai művelet az ellenséges csoportosulás bekerítésére irányul, addig a rendőri fellépés célja a tömeg szétszórása, a tömegzavargás megszüntetése.
- Nem kétséges, írja *Bayle*, hogy a katonai akció sikere, többek között azon múlik, hogy sikerül-e elvágni az ellenség visszavonulási útvonalait. Ezzel szemben a rendőrségi művelet arra irányul, hogy a csoportosulás résztvevői minél gyorsabban elhagyassák a tömegzavargás helyszínét.
- A katonai fellépés el akarja érni, hogy az ellenségben alakuljon ki a „minden elveszett” érzése. Ezzel szemben az értelmes rendőri fellépés azt erősíti a közbiztonságot veszélyeztető csoport tagjaiban, hogy van reményük a helyzet megoldására, a helyszín büntetlen elhagyására. A rendőri fellépésnek éppen óvakodnia kell attól, hogy a tömegben az irracionális magatartásra sarkalló, abszolút reménytelenség érzése legyen úrrá.
- A katonai művelet a harci cselekmények helyszínén minden épületet, műtárgyat és magánlakást a harci siker érdekében rendel alá. Ezek szabadon elfoglalhatók, erődítménnyé tehetők. Ezzel szemben a rendőrségi fellépés nem kérdőjelezheti meg a magánlakás sérthetlenségét.
- A harc sikeres megvívásának szükségszerű eleme az ellenség üldözése és fogságba vetése. Az értelmes rendőrségi taktika a rendbontás helyszínét elhagyókkal szemben mindenféle további rendőri fellépést indokolatlannak, irracionálisnak tart.
- A meglepetés és a váratlanság a katonai műveletek sikerének egyik záloga. A váratlan, sokkoló meglepetés hatására azonban a tömeg kezelhetetlenné válhat. A rendőrségi csapaterő bevetését a megelőzésre irányuló rendészeti műveletek, illetve intézkedések egész sora vezeti be. A prevenció minden formája azt célozza, hogy a kialakult konfliktushelyzetet erőszak alkalmazása nélkül lehessen megoldani.

⁶³ Korinek László: A rendőrség modernizációja (Rendészeti Szemle 1992/2. sz.)

- Szorosan összefügg az előző ellentéppárral az álcázás, mint a katonai művelet sikerének egyik feltétele; ezzel szemben a rendőri fellépést célszerű erődemonstrációként bevezetni: „mutasd meg erődöt, hogy ne kelljen alkalmazni”.

Bayle helyesen fejt ki, hogy a rendőri és a katonai hivatás még szélsőséges esetekben – értsd: amikor a rendőri erőket kötelékben alkalmazzuk – sem keverhető össze. Mi több, éppen ezek a helyzetek azok, amelyekben a katonai és a rendőrségi professzionalizmus egybemosása súlyos, gyakran helyrehozhatatlan és sok áldozatot követelő hibás lépésekhez vezet. Gondoljunk Tbiliszire, ahol a hadsereg, mint rendfenntartó erő úgy „kezelte” a tüntetést, hogy gyalogsági ásókkal agyonverte saját honfitársait. Gondoljunk Pekingre, ahol a hadsereg – ugyancsak rendészeti, illetve rendőri feladatra igénybe vett fegyveres erőként – a harckocsik lánctalpaival agyontaposta, legázolta saját polgártársait.

Hetedszer, szintén fontos kérdés a felkészítés is. Tapasztalataim szerint a fegyveres erők, illetve a rendészeti szervek alkotmányos jogállása, eltérő rendeltetése, feladat-, eszköz- és eljárásrendszere a hadsereg, illetve a rendőrség tiszti-, tiszthelyettesi karában eltérő identitástudatot, szakmai és vezetői felkészültséget, tudat- és érzésvilágot eredményez. Mindezek miatt nem engedhető meg a két eltérő filozófiájú képzési rendszer „összemosása”, mert – ahogy *Finszter* tanár úr fogalmaz – megszületik egy se nem rendőr, se nem katona „szakember”.

Brodeur szerint is, a nemzetközi katonai erők különböző válságövezetekben mutatkozó működési zavarai – beleértve a somáliai kudarcot is – éppen azzal az ellentmondásos helyzettel magyarázhatók, hogy egy katonai felkészültségű kötelék, ha a működési területén rendőri feladatokkal találkozik, akkor ezeket a helyzeteket képtelen megoldani a rendelkezésére álló szakmai eszközökkel, minthogy saját szakmai kompetenciáján kívül esnek.

Ha a kiképzés a katonai képességek elsajátítására irányul, ellenben a katona szakember váratlanul rendőrségi feladatokkal kerül szembe, akkor nagy valószínűséggel katonaként közelíti és kísérli meg megoldani a helyzetet. Példaként hozhatjuk fel az elmúlt évek ENSZ kéksisakosait, akik gyakran azért voltak képtelenek a békefenntartó küldetésüket teljesíteni, mert alkalmatlannak bizonyultak a legitim fizikai erőszak alkalmazására.

Ha viszont a rendőrképzés közelít a katonai kiképzés szellemiségéhez, akkor a rendészet képviselője kerülhet ellentmondásos, nehezen feloldható helyzetekbe. Mindezek következtében nem engedhető meg a katonai és a rendőrképzés több alkalommal szorgalmazott egységesítése, integrációja a szakképzésben, a tisztképzésben, sem a vezetőképzésben.

Nyolcadszor, a hadsereg és a rendőrség egybemosásához megtévesztő érveket ad a hadtudomány is.

A hadtudomány a rendészetet önmaga rendszerébe helyezi, és „legkisebb közös többszörösésként” létrehozni kívánja az ún. védelemtudományt. A hadtudomány – kihasználva a rendészeti tudományos kutatás kezdetlegességét és erélytelenségét – kiterjesztőlegesen értelmezi önmagát, a hadtudományhoz tartozónak vallja a rendészet

tárgyát, célját, elveit, tartalmát, módszertanát, és mindezzel tudományosan is megalapozni törekszik a már korábban taglalt, új helyzetéhez való igazodást.⁶⁴

Ugyancsak az átfedést, azonosítást segíti elő a rendészeti szakemberek hadtudományban folytatott doktori képzése, továbbá az a kétségtelenül hátrányos tény, hogy a rendészetnek nincs önálló tudományága, a „rendészettudomány” ma még nem tudomány, továbbá, hogy a rendészeti felsőoktatásban nincs egyetemi kimenet és doktori képzés.

Úgy vélem, hogy számos veszélyt rejt magába a hadtudomány-központú (mostani kifejezéssel élve: védelemtudomány-centrikus) felfogás. A „védelemtudomány” ugyanis egyrészt a ma még csak csíráiban létező rendészettudomány ki sem vívott önállóságának elvesztéséhez vezethet. Másrészt honvédelmi szakértők e tétel alapján, a védelemtudományból eredeztetnek, vezetnek le sok mindent: jogállást, feladatrendszereket, társadalmi, állami, közigazgatási és fegyveres szervek közötti „munkamegosztást” és „újraelosztást”, szervezeti felépítést, szervezési elveket és számos más kérdést is, így pl. karrierrendszert, képzést, az erőforrások elosztását és újraelosztását a kutatásokra, fejlesztésre, oktatásra stb.

A hadtudomány teljes fegyveres szférában való primátusa elfogadható volt a zivataros, állandó háborúskodással teli évszázadokban, de nem fogadható el a harmadik évezred küszöbén, az egységesülő Európában, amikor hazánk a NATO teljes jogú tagja és az EU társult tagállama.

A hadtudományhoz közeledéssel szemben éppen a másik irányban kell nyitnunk. Ahogy *Korinek* professzor úr fogalmazott, egyre inkább közelednünk kell a civil társadalomhoz és a közigazgatáshoz, szakítanunk kell a titkossággal, illetve a „szükséges és elégséges” szintre kell leszorítanunk azt.⁶⁵

* * *

A rendészettudomány elméleti alapjai

A rendészettudomány tárgyának értelmezése logikus (ésszerű), illetve megfigyelése tudatos tevékenység kell, hogy legyen, és e két pillér – logikus értelmezés és tudatos megfigyelés – által válik tudományossá a spontán megismerés. A rendészettudományi kutatás alapjait is a logikára és a megfigyelésre épülő megismerési mód képezi.

A rendészettudomány a társadalomtudományok között foglal helyet, és alapvetően három összetevője – elmélet, kutatómódszertan, statisztika – különbözteti meg a tárgya körébe tartozó jelenségek, folyamatok, állapotok szakmai vagy éppen hétköznapi megközelítésétől.

⁶⁴ E kérdésben javasolom az alábbi tanulmányok, publikációk feldolgozását:

- A hazai hadtudomány változásainak, helyzetének és fejlődésének jellemzői – Munkabizottsági alkotás, Hadtudomány 1992/2. száma;
- Rádlí Tibor: A hadtudomány értelmezésének és struktúrájának alakulásáról – Hadtudomány 2000/1. száma;
- Bognár Károly: Gondolatok a hadtudomány hazai értelmezéséhez – Előadás 1992. április 8-án;
- Czékus János – Laczkó Mihály: A hadtudomány értelmezése – Szemelvények, ZMKA 1994/2. száma;
- Simon Sándor: A hadtudomány mai értelmezése Magyarországon, fejlődése, helye a tudományok rendszérében – Hadtudományi Tájékoztató, 1997/7. száma.

⁶⁵ Korinek László: A korszerűség kérdése rendvédelmi szerveink működésében (Rendvédelem-történeti Füzetek 1992/1. sz.)

A rendészettudomány elmélete a rendészettudomány logikai vonatkozásaival foglalkozik, a kutatásmódszertan a megfigyeléssel, a statisztika pedig eszköz, hogy összevethessük a logikusan várható azzal, amit ténylegesen megfigyeltünk.

Earl Babbi szerint a társadalomtudományi elmélet azt célozza meg, hogy milyen a társadalom, és nem azt, hogy milyennek kellene lennie.

A társadalomtudomány azzal foglalkozik, hogy a társadalom terén hogyan vannak a dolgok, és miért vannak úgy. Végül soron arra törekszik, hogy a társadalom egésze szabályszerűségeinek leírására logikus és tartósan fennálló összefüggéseket állapítson meg.

El kell gondolkodnunk, hogy a rendészettudományra is igaz-e, és minden változtatás nélkül adaptálható-e a fenti megállapítás, vagy kissé másként kell felfognunk ezt az alapvetést.

Vitára bocsátom, hogy a rendészettudományi elmélet azt célozza-e meg csupán, hogy milyen a rendészet, vagy azt is, hogy milyennek kellene lennie?

A rendészettudomány – hasonlóan a társadalomtudományhoz – azzal foglalkozik, hogy a rendészet terén hogyan vannak a dolgok, miért vannak úgy, és arra törekszik, hogy a rendészet egésze szabályszerűségeinek leírására logikus és tartósan fennálló összefüggéseket állapítson meg.

Véleményem szerint, törekednie kell, hogy megoldásokat vázoljon fel arra a kérdésre is, hogy milyennek kell lennie a rendészetnek? A rendészettudományi kutatási eredmények hasznosítása a rendészet permanens korszerűsítését, az örökösen változó körülményekhez és követelményekhez való igazítását kell, hogy célozza és eredményezze. A kutatási eredmények hasznosítása nélkül nem látom értelmét a rendészettudományi kutatásoknak, végül soron a rendészettudomány önmagáért valóvá válhat.

A rendészettudományi kutatás középpontjában a rendészet logikus és tartósan megmutatkozó szabályszerűségei állnak.

Mivel minden tudomány azon az alapvető feltételezésen alapul, hogy abban, amit tanulmányozni akar, léteznek szabályszerűségek, ezért a rendészettudomány fentebb ismertetett törekvése mögött ama axiómának tekintett feltevés húzódik, hogy a maga totalitásában a rendészet is szabályszerű, s nem teljesen kaotikus és véletlenszerű. A rendészeti tevékenység-rendszer, illetve maga a rendészet eszerint logikusan, tudományos vizsgálat tárgyát képezheti. A rendészettudomány tárgya maga a rendészet.

Közösen tisztáznunk kell majd a rendészet meghatározását. A lexikonokban és szakirodalmakban számos megfogalmazást találunk. Egyik kutató kollégám, Dr. Teke András hőr. ezredes úr másfél tucatnyit gyűjtött össze, ami egyrészt dicséretes, másrészt a helyzet tarthatatlanságát tükrözi, ui. véleményem szerint, egy adott kategória meghatározásához két (!) megfogalmazás is sok. A rendészetnek nincs egységesen elfogadott definíciója sem a honi, sem az európai rendészeti szakemberek, kutatók körében meghatározása a rendészettudományra vár.

Magam csak azért emelek ki néhányat, hogy továbbsszőhessem a rendészettudomány elméleti alapjait.

A rendészet: „az államigazgatási szervek azon tevékenysége, amely az állami és társadalmi rend védelmét, a jogszabályok megtartását, a jogsértések elhárítását, a megsértett jogrend helyreállítását biztosítja.”⁶⁶

A rendészet: „az állami és társadalmi rend védelmére, a jogszabályok megtartására és a megsértett jogrend helyreállítására irányuló állami igazgatási tevékenység.”⁶⁷

⁶⁶ Új Magyar Lexikon (Akadémiai Kiadó, Bp. 1962. 5. kötet 550. o.)

Dr. Szamel Lajos professzor úr szerint⁶⁸ **a rendészet:** „olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul”.

Dr. Cseh József hőr. alezredes úr szerint: „**a rendészet** a közigazgatás sajátos része, meghatározott állami (pl. rendőrség, határőrség, polgári védelmi szervek) és önkormányzati szervek által végzett állami (közhatalmi, jogalkalmazó) tevékenység, amely a közrend (belső rend) és a közbiztonság fenntartására (védelmére), megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartás megszakítására (megakadályozására) és a megzavart rend helyreállítására irányul.”⁶⁹

Tudom, e megfogalmazások sem tökéletesek, de annak érzékeltetésére mindenképpen alkalmasak, hogy mihez törekszem hozzá illeszteni a rendészettudományt.

Ahogy a társadalomtudományoknak általában, a rendészettudománynak is két pillére (a logika és a megfigyelés), valamint három nélkülözhetetlen összetevője (elmélet, kutatásmódszertan, statisztika) van.⁷⁰

A rendészet területén is léteznek szabályszerűségek, melyeket érdemes és lehetséges is vizsgálni, elméletileg és empirikusan is. Elengedhetetlenül fontos azonban, hogy a rendészettudomány elsősorban a rendészet társadalmi vonatkozású összefüggéseit, szabályszerűségeit vizsgálja, és nem az egyéniéket. Az egyén csak nagyon ritkán lesz a rendészettudomány tárgya, amely nem az egyéni, hanem a csoportos élet természetét kutatja a rendészet területén.

A rendészettudományos elméletek az összesített, nem pedig az egyéni magatartást kutatják. Azt igyekeznek megmagyarázni, hogy mitől annyira szabályosak az egyéni viselkedések összességében mutatkozó összefüggések, még ha a résztvevők változnak is. További fontos szempont, hogy a rendészettudomány még csak nem is próbálja megmagyarázni az embereket. A rendészettudomány a rendszereket szeretné megérteni, amelyekben az emberek működnek, azokat a rendszereket, amelyek megmagyarázzák, hogy miért cselekszenek az emberek úgy, ahogy cselekszenek.⁷¹

Egy ilyen rendszernek az elemei nem az emberek, hanem a változók.

A rendészettudomány is kétfajta fogalmat tanulmányoz: a változókat és azokat az attribútumokat, amelyekből egy-egy változó összeáll. A rendészettudományi elméletek a változók nyelvén íródnak, és az emberek, mint e változók hordozói kerülnek szóba.

Változón és attribútumon a társadalomtudósok a következőt értik: attribútum a tárgyat, dolgot, jelenséget, személyt jellemző tulajdonságok, pl. nő, férfi, magyar állampolgár, külföldi, fiatalkorú, nyugdíjas stb. A változók az attribútumok logikailag összetartozó csoportjai, így pl. életkor, társadalmi státusz, állampolgárság stb. A férfi és a nő attribútumok a nem-változót képezik, a foglalkozás-változó olyan attribútumokból tevődik össze, mint középiskolai tanár, rendőr, határőr stb.

Fontos megjegyezni, hogy az attribútumok és a változók viszonyrendszere a leírásnak és a magyarázatnak is lényegi pontja a rendészettudományban. Pl. a leírás során

⁶⁷ Magyar Értelmező Kéziszótár (Akadémiai Kiadó, Bp. 1982. 1158. o.)

⁶⁸ Rendészeti Szemle 1992/3. szám

⁶⁹ Cseh József határőr alezredes: Jogi ismeretek 88. o. (Határőrség Országos Parancsnokság, Képzési és Módszertani Főosztály, 2001.)

⁷⁰ A rendészettudomány elméleti alapjai c. pont felépítését Earl Babbi: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata c. nagyhatású művére (Balassi Kiadó, Bp. 1995.) alapoztam.

⁷¹ Természetesen nemcsak a rendszerek fontosak, hanem a viszonyok is, és e kérdést ugyancsak alaposan körbe kell járnunk. Olyasvalami ez, mint a közlekedés, amelyben nagyon fontos az út, az ember és a jármű, de a lényeg maga a traffic, a forgalom – állítja, nagyon elgondolkodtatóan Kopasz Árpád r. ezredes úr.

jellemezhetjük az elmúlt évben ellenőrzés alá vont gépjárművezetőket a nem változó szerint: 68%-uk férfi, 32%-uk nő volt. Magyarázatkor bonyolultabb a változók és az attribútumok közötti kapcsolat, pl. két változó (az ellenőrzött gépjárművezetők neme – F,N és a közülük szabálysértést elkövetett járművezetők neme f,n) összevetése négyféle viszonyt fejez ki (Ff, Fn, Nf, Nn). Tapasztalat, hogy az összesített szabályszerűségek – ellentmondva minden előzetes feltételezésnek, hipotézisnek – néha egészen meglepők lehetnek.

Az elmélet a két változóról szól és nem magukról az emberekről. Tény viszont, hogy az emberek a változók hordozói, s így a változók kapcsolatát csak az emberek megfigyelése útján lehet megállapítani. Összegezve, az elmélet a változók nyelvén íródik. Azt írja le, hogy logikusan milyen összefüggések várhatók különböző változók egyes értékei – attribútumai – között.

A rendészettudományi kutatás során megfigyeléseket végzünk, és igyekszünk felfedezni a megfigyelt dolgok közötti szabályszerűségeket.

A kutatómódszertan vonatkozásában meg kell majd állapítanunk, hogy létezik-e olyan kizárólagos, csak a rendészettudományi kutatásokra hivatott és jellemző módszer, amelyet más tudományágakban nem alkalmaznak. Rendszerezni kell az alap- és az alkalmazott kutatások módszertanát és a rendszertel közvetlen, illetve kevésbé szoros kapcsolatban álló tudományágak kutatási módszereit, amelyeket az új diszciplína is alkalmaz. Meg kell határozni, hogyan adaptálhatunk olyan kutatási módszereket, mint a kísérlet, a kérdőíves felvétel, a terepmunka, a tartalomelemzés, a meglévő adatok vizsgálata, a történeti kutatás, az összehasonlító vizsgálat és a hatásvizsgálat.

A statisztikát – amely nem más, mint a kutatás során keletkezett adathalmaz feldolgozása, elemzése és a következtetések levonása, továbbá az adatok alkalmazása, hasznosítása (az eredmények ismertetése és a következmények felbecslése) – ugyancsak rendszerezni kell. Meg kell határozni a rendészettudományban alkalmazható statisztikai módszereket, a rendészettudományos kutatásokra jellemző, specifikus statisztikai eljárásokat.

A rendészettudományi kutatóknak is számos buktatót kell elkerülni, illetve leküzdeni.

A spontán megfigyelések gyakran pontatlanok, s az ebből eredő hibákat a rendészettudomány segít elkerülni azáltal, hogy tudatosra és gondosan végzett tevékenységgé teszi a megfigyelést.

A szakemberek nem egyszer, néhány megfigyelés alapján általános következtetést vonnak le. Ilyenkor a korai, elhamarkodott általánosítás ellen a vizsgálat megismétlésével (replikációval) kell védekeznünk.

Egyes kutatók, ha már valamilyen következtetésre jutottak, az annak ellentmondó bizonyítékokat esetenként hajlamosak figyelmen kívül hagyni, és csak az állításukat alátámasztó tényekre koncentrálnak. A megfontolt kutató azonban, az előre megszabott számú megfigyelést akkor is elvégzi a következtetés levonása előtt, ha már a kutatás elején is „biztosnak tűnik” valamilyen összefüggés.

Ellentmondó tények láttán mindenki igyekszik valamiképp megmagyarázni az ellentmondást. Eközben, nem egy esetben feltételez olyan tényeket is, amelyeket nem is figyelt meg. Feltevései ellenőrzésére ilyenkor az alapos kutató további megfigyeléseket végez, és feltevését vagy megerősíti, vagy kizárja.

Előfordul, hogy az ember illogikusan okoskodik. Ez ellen úgy védekezhetnek a kutatók, hogy az okfejtésükben éppen olyan tudatosak és óvatosak igyekeznek lenni, mint a megfigyelésnél.

A tudomány nyilvánossága pedig a rendészettudományban is azt jelenti, hogy minden tudós munkájába egy ponttól kezdve – emlékezzünk egyes természeti népek rituáléjára: „íme az újszülött, felmutatom” – belelát a többi tudós is, és kollégáinak segítségével védi meg attól, hogy túlságosan szubjektív legyen a következtetéseiben.

Míg a szakember gyakran dönt úgy, hogy megértett valamit és nem keres többé új válaszokat, a tudós minden kérdést nyitottnak tekint. Gyakran a nyilvánvaló, a köztudott tévesnek bizonyul, ezért aztán az egyértelmű trivialitás – azaz magától értetődőség – nem is lehet jogos és elfogadható kifogás semmilyen tudományos elhatározás ellen. Annak a gyakori nézetnek, hogy bizonyos dolgok végső soron megmagyarázhatatlanok, a rendészettudományban sincs helye.

* * *

Mire ajánlatos figyelni a rendészettudomány meghatározásakor, felosztásakor?

Bár a rendészettudomány – hasonlóan a jogtudományhoz – egzaktságát tekintve meg sem közelíti a természettudományos egzakttság mércéit, de csupán csak ezért fejletlennek, netán „fogyatékosnak” bélyegezni, és mint „hétköznapi tudást” kirekeszteni a tudományosság falai közül, nagy hiba volna.⁷²

Fel kell vetni a rendészettudományban is a kérdést, miszerint eltérő nemű-e a rendészetben a tudományos tudás és a hétköznapi tudás, és ha igen, akkor arra meggyőző és megnyugtató választ kell adnunk. Meg kell vizsgálnunk és bizonyítanunk, vagy cáfolnunk kell azt a tudományelméleti tételt, mely szerint a rendészettudományt sem különbözteti meg a hétköznapi tudástól az objektivitás foka (hiszen mindkettő objektív), sem az, hogy abszolút(abb) tudást eredményezne. Sőt, a rendészettudományos tudást éppen az emeli a hétköznapi tudás fölé, hogy nem állít(hat) fel megmásíthatatlan mértékű abszolút tételeket, mert képes reflektálni saját előfeltevéseire, képes megkérdőjelezni és feladni azokat újabbak kedvéért. Azaz a rendészettudomány képes oly mértékű minőségi fordulatot produkálni a tudományos tudás területén, amelyre a hétköznapi tudás képtelen.

A megközelítési mód szerint, a rendészettudománynak két nagy területét különböztethetjük meg: a rendészet mibenlétét általában magyarázó rendészettudományi elméletet, amely a rendészet leírását, ismertetését, azaz a rendészet kategóriáinak kifejtését vállalja, illetve a rendészet működését általában leíró módszertant (metodológiát).

Egy másik megközelítési mód szerint, a rendészettudomány elméletének és gyakorlatának megkülönböztetése az elméleti tudás és a gyakorlati tudás közötti eltérésnek felel meg. A rendészettudomány elméletének kötelessége, hogy a tárgyról – a rendészetről általában vagy egyes összetevőiről – feltett „miért?”-ekre igaz válaszokat adjon és kizárja a hamisakat. A rendészettudomány gyakorlata pedig a „hogyan?”-t, azaz a rendészettudomány elmélete alkalmazásának, felhasználásának hogyanját világítja meg.

A rendészettudományos tudás elméleti tudás, amennyiben képes a valóságra vonatkozó, igaz kijelentések megtételére; mesterségbeli tudás, amennyiben az elmélet által

⁷² E fejezetet Szabó Miklós: *Tudomány – Jogtudomány – Joggyakorlat* c. nagyszerű műve (Bevezetés a jog- és társadalomtudományokba – Bíbor Kiadó Miskolc, 1995.) alapján építettem fel.

alkotott szabályok helyes alkalmazásának mintáit, modelljeit is – a jártasság, készség vagy képesség szintjén – uralja; valamint gyakorlati tudás, ha képes a rendészetben valószínűsíthető események jövőbeli alakulását megbízható pontossággal előrevetíteni, és képes a hatás-ellenhatást eredményező megelőzésre vagy fellépésre ma helyes döntéseket hozni. A rendészettudomány feladata lesz annak bizonyítása, hogy e szintetizált tudás a maga komplexitásában valóban és kétséget kizáróan tudományos tudás, azaz rendészettudományi tudás, 's ezzel emelhetjük a rendészetet szakmából diszciplínává.

Gondoljunk például az orvosképzésre, tanácsolja Kopasz ezredes úr. Ott sem tudósokat képeznek, hanem gyakorló orvosokat, akik közül többen eljutnak odáig, hogy tovább adhatják tapasztalataikat, és akik közül néhányan tudóssá válnak. Hozzájuk hasonlóan, a rendészettudományokban is nagyon fontos a tanítványképzés kérdéskörének kezelése, mert nem maguktól válnak a szakemberek tudóssá, hanem valaki(k) mellett „fel nőnek”, ők is mentorkodnak valaki(k) mellett és így tovább.

A rendészettudományos gyakorlatot illetően – amikor egyetemi kimenete **is** lesz a rendészeti felsőoktatásnak, vagyis rendészettudományi karon lehet egyetemi képesítést és diplomát szerezni – a felületes szemléletben felvetődhet, hogy a Jövő rendőr, határrendőr, katasztrófavédelmi és más rendészeti tisztjeit a majdani egyetemen a rendészettudományok művelésére és nem a gyakorlására kell felkészíteni.

Szeretném a magyar felsőoktatás egész történetén átívelő, sarkított vitát (miszerint az egyetemi képzés rendeltetése „csupán” a tudományos, elméleti ismeretek átadása és elsajátítása, valamint a tudományos szemlélet, gondolkodás kialakítása vagy „csak” egy választott szakma magas szintű gyakorlásához szükséges, felsőfokú jártasságok, készségek és képességek kialakítása?) megelőzni és leszögezni: a korszerű rendészeti felsőoktatásnak mindkét követelményt teljesítenie kell.

A rendészettudomány meghatározása érdekében, számos szakkifejezést is tisztáznunk kell majd, ugyanis ma még egy-egy kategória alatt nem mindannyian értjük ugyanazt.

Többek között konszenzusra kell jutni olyan fogalmak meghatározásában és értelmezésében, mint pl.

- biztonság, belső biztonság, köznyugalom, közrend⁷³, közbiztonság, közigazgatás, rendészet(!), rendvédelem(?), rendészeti igazgatás, igazgatásrendészet, határrendészet, idegenrendészet, közlekedés-rendészet, menekültügy, katasztrófa-elhárítás, katasztrófavédelem, polgári védelem, tűzrendészet; melyek a rendészeti szervek (Rendőrség, Határőrség, Katasztrófavédelem, illetve Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal?, Büntetés-végrehajtás?, Vám- és Pénzügyőrség?, Információs Hivatal?, Nemzetbiztonsági Hivatal?, Katonai Felderítő Hivatal?, Katonai Biztonsági Hivatal?, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat?) és így tovább;
- tudomány, rendészettudomány(!), rendészettudományi elméletalkotás, tradicionális tudománymodell és fő elemei (elmélet, operacionalizálás, megfigyelés), deduktív logika, induktív logika, valóság, objektivitás és szubjektivizmus, tény, törvény, elmélet, fogalmak, állítások, axiómák, tételek, hipotézisek, paradigmák, okság, determinizmus, az oksági kapcsolat kritériumai, szükséges és elégséges feltételek, okfejtési hibák, a kutatási folyamat felépítése keresztmetszeti és longitudinális vizsgálatok stb.

Meghatározása során célszerű lesz figyelembe venni, hogy a rendészettudomány is a társadalomtudomány része, de hasonlóan a jogtudományhoz, nem foglalkozik az összes társadalmi folyamattal⁷⁴, hanem – mint minden interdiszciplináris tudomány – más tudományok, jelen esetben a jogtudomány meghatározott ágaival, valamint a közigazgatás releváns kérdéseivel, továbbá a rendészet egészével és a vele közvetlen, illetve közvetett kölcsönhatásban lévő folyamatokkal.

Olyan interdiszciplináris tudomány, amely a belső biztonság, a köznyugalom, a közrend, közbiztonság megőrzése, szükség esetén védelme és a bűnmegelőzés érdekében magában integrál jogtudományi, közigazgatás-tudományi, hadtudományi, pszichológiai, pedagógia-tudományi és más elemeket is, de mindezeket önálló rendszerbe foglalja, és mindezekkel kiteljesíti a tárgyát képező rendészetet.

Az is vitára és eldöntésre vár, hogy beszélhetünk-e teljesen és kizárólagosan egységes, illetve egyetlen rendészettudományról?

A rendészet összetettsége, bonyolultsága és történelmi fejlődése arra késztet, hogy több oldalról közelítsük meg, különböző nézőpontokból vizsgáljuk, sokféleképpen lássuk, rendszerezzük. Osztályozhatjuk koronként (pl. középkor-, újkor-, legújabbkor rendészete); földrajzi megközelítésben (nyugat-európai, kelet-európai rendészeti modellek); a hazai rendészet szakaszolásával (a dualizmus időszakának rendészete, a két világháború közötti rendészet stb.); tárgyának terjedelme alapján (csak a szűkebb értelemben vett, ún. rendőrtudományt⁷⁵ vagy a rendészet más szegmenseinek tudományos elméletét és gyakorlatát is ide soroljuk-e) és más módokon.

Mindezek alapján meg kell kockáztatnom, hogy nem egyetlen rendészettudományról, hanem egymással szorosan összefüggő, de összetevőiben mégis valamelyest eltérő és különböző rendészettudományokról beszélhetünk. Ez a felismerés vezet ahhoz, hogy az előzetesen megadott előadás-címet (Gondolatok a rendészettudományról) inkább többes számúra kell változtatni: Gondolatok a rendészettudományokról.

Felosztását tekintve, célszerű lesz megkülönböztetni a rendészeti általános tudományokat és a rendészeti szaktudományokat.

Az általános rendészettudományok a rendészetet a maga egészében, és mint társadalmi-jogi-közigazgatási jelenséget vizsgálják, mégpedig kontinentális és globális keretek, összefüggések közepette.

A rendészeti szaktudományok a rendészet adott „szeletének”, adott helyen és adott időben való állapotát tekintik tárgyuknak.

Tárgyát tekintve a rendészet viszonylag jól megragadható az e tevékenységre létrehozott szervezetek jogállásán, rendeltetésén, feladatkörén és működésén keresztül.⁷⁶ Nem szabad elfeledkezni azonban két lényeges összefüggésről.

Külföldön is napjainkban van születőben a rendészet tudománya, 's gyakran rendőrtudomány elnevezéssel illetik (Police Science, Polizeiwissenschaft), de ez nem jelenti azt, hogy tárgya csak a rendőrségek által folytatott bűnüldözési és közrendvédelmi rendészeti tevékenységre korlátozódna.

⁷³ Concha Győző: A rendőrség természete és állása szabad államban – Székfoglaló értekezés, MTA 1901.

⁷⁴ Jog és jogállam – RTF jegyzet, Bp. 1996. (szerk: Szigeti Péter, 12-13. o.)

⁷⁵ Katona Géza: A rendőrtudomány és a büntügyi tudományok kapcsolata – Előadás a Közgazdasági és Államigazgatási Egyetemen tartott tudományos vitaülésen, Bp. 2001. okt. 15.

⁷⁶ Blaskó Béla: Előadás „A Rendőrség és a büntügyi tudományok a harmadik évezred küszöbén” c. nemzetközi tudományos konferencián (Bp. 2001. dec. 7-8.)

Véleményem szerint, valójában a szolgálati tevékenység és az alkalmazott eljárás rendőri jellegéről van szó a nagyon színes európai palettán függetlenül attól, hogy akár központosított (állami, szövetségi), akár közösségi (városi, tartományi) rendőrség, csendőrség, határrendőrség, határrendőrség, vagy bármely más, arra feljogosított, pl. közigazgatási szerv végzi a rendőri jellegű szolgálati tevékenységet, illetve alkalmazza a rendőri eljárást.

Ne feledkezzünk meg, pl. a német nyelvterületen meghonosodott forenzikus tudományok kapcsolódásairól, összefüggéseiről sem, amelyek az igazságszolgáltatással, az igazságügy működésével, az igazságügyi orvostannal kapcsolatos, interdiszciplináris tudományokat takarják.

Hazánkban a rendészeti feladatok megvalósítása döntően a belügyi rendészeti szervek joga és kötelessége, de nem csupán azoké.

Kétségkívül, a Rendőrség alapvetően rendészeti céllal jött létre, erre rendeltetett; a Határőrség kettős rendeltetésű fegyveres szerv (egyrészt fegyveres erő, másrészt rendészeti szerv); a Katasztrófavédelmi Főigazgatóság ugyancsak heterogén rendeltetésű és feladatrendszerű (katasztrófa-elhárítás, tűzvédelem, polgári védelem). A társadalmi, állami, közigazgatási „munkamegosztásban” ezek a szervek a rendészeti feladatok teljesítésének döntő letéteményesei.

Rendészeti feladatai azonban más állami szervezeteknek, így pl. a BM Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalnak, a PM Vám- és Pénzügyőrségnek, az IM Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának, illetve az önkormányzatoknak (lásd a személyi igazolvánnyal, az útlevelemmel stb. kapcsolatos rendészeti tevékenységet), továbbá társadalmi (lásd polgárőrszövetség), sőt magán szervezeteknek is vannak (magán-biztonsági szolgálatok, őrző-védő vállalkozások, magánnyomozás). Igaz, e privát szervezetek feladatát alapvetően nem a köz rendjének védelme alkotja, hanem a magánérdekek érvényesítése, de annak teljesítése során sem ütközhetnek a közérdekkel, a közrenddel.

A rendészettudomány tárgyának részletezésekor célszerű „kibontani” azokat az elemeket, amelyek együttesen képezik tárgyának tartalmát, azaz a rendészetet.

Az általános rendészettudományokat illetően rendszerezniük célszerű a rendészet általános elméletét, a bűnügyi tudományok körébe sorolt ismereteket, a releváns tudományágak kapcsolódó ismereteit, valamint a szakmatörténetet:

- a) a rendészet általános elmélete, a rendészet meghatározása, értelmezése, tárgya, felosztása, a rendészet egészében egységesen ható törvények (elvek, szabályszerűségek);
- b) a bűnügyi tudományok köréből:
 - a büntető-, a büntetőeljárás- és a büntetés-végrehajtási jog *egésze*, vagy rendészettudományi aspektusai,
 - a kriminológia meghatározása, elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei;
- c) a releváns tudományágak köréből:
 - a közigazgatási és a szabálysértési jog rendészettudományi aspektusai,
 - az idegenjog (idegenrendészet) és a menedékjog (menekültügy) rendészettudományi aspektusai,
 - a hadtudomány rendészettudományi aspektusainak meghatározása, rendszerbe foglalása,
 - a politológia, a szociológia, az etika rendészettudományi aspektusai (pl. rendőr-szociológia, rendőretika),

- a pszichológia rendészettudományi aspektusai, a rendészeti pszichológia és a kriminálpszichológia,
- a pedagógia rendészettudományi aspektusai, a rendészeti pedagógia (képzés, oktatás, nevelés, módszertan),
- a matematika, a biológia, a kémia, a fizika, az informatika rendészettudományi aspektusai, ha vannak (szerintem igen),
- a nyelvtudomány, a kommunikáció és a leginkább használatos idegen nyelvek rendészettudományi aspektusai;
 - d) a rendészet-történet és a rendészettudomány-történet meghatározása, elvei, tartalma, módszertana, kutatási eredményei.

A rendészeti szaktudományokat tekintve, célszerű lehet az alábbi csoportosításban feldolgozni a rendészettudomány tárgyát képező tartalmi elemeket:

a) a bűnügyi tudományok köréből:

- a kriminalisztika meghatározása, felosztása (kriminálmetodológia, -technika,-taktika, -metodika), elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei,
- az igazságügyi orvos- és elmeorvos meghatározása, elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei;
- a kriminálstatisztika meghatározása, elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei;

b) a rendészet további szakterületei:

- a közrendvédelem meghatározása, elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei,
- a közlekedés-rendészet meghatározása, elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei,
- az igazgatásrendészet meghatározása, felosztása (pl. állampolgársági ügyek, idegenrendészet, menekültügy, személyi igazolvánnyal kapcsolatos rendészet, útlevélrendészet, fegyverrendészet) elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei,
- a határrendészet meghatározása, felosztása (határőrizet, határforgalom-ellenőrzés, határrendészeti igazgatás, határőr-felderítés, határvédelem), elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei,
- a katasztrófa-elhárítás, a tűzvédelem, a polgári védelem meghatározása, elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei,
- a büntetés-végrehajtási tevékenység meghatározása, elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei,
- a vámnyomozás (pénzügyi nyomozási tevékenység) meghatározása, elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei, végül feltételesen
- a vámigazgatás meghatározása, elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei, valamint
- a polgári és katonai titkosszolgálatok nemzetbiztonsági tevékenységének meghatározása, elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei.

* * *

Lássunk példát az általános rendészettudományok felépítéséhez⁷⁷

A rendészet általános elmélete, a rendészet meghatározása, értelmezése, tárgya, felosztása, a rendészet egészében egységesen ható törvények (elvek, szabályszerűségek)

Ennek a pontnak a „kibontása” során célszerű beépíteni mindazon integrált rendészeti ismereteket, amelyek egyrészt a rendészeti szaktudományok mindegyikéhez kapcsolódnak, másrészt minden rendészeti szakember számára az „illik tudni” kategóriákba tartoznak. Ilyenek lehetnek az alábbiak:

- Rendőrségi igazgatás alapjai
- Határőrségi igazgatás alapjai
- Katasztrófavédelmi-tűzvédelmi-polgári védelmi igazgatás alapjai
- Rendészeti szervek humán-igazgatása alapjai
- Rendészeti szervek egészségügyi-pszichológiai igazgatása alapjai
- Rendészeti szervek gazdasági-pénzügyi és műszaki-technikai-informatikai igazgatása alapjai
- Rendészeti szervek hivatali igazgatása alapjai

Rendőrségi igazgatás alapjai

A Rendőrség jogállása, feladatai:

- a Rendőrség jogállása,
- a Rendőrség feladatai.

A Rendőrség szervezeti felépítése; szolgálati tagozódása:

- a Rendőrség szervezete, központi, területi és helyi szerveinek rendszere,
- a Rendőrség szolgálati tagozódása.

A Rendőrség irányítása; vezetés és együttműködés a Rendőrségnél

Határőrségi igazgatás alapjai

A Határőrség meghatározása és feladatai:

- a Határőrség meghatározása, alkotmányjogi helyzete, jogállása,
- a Határőrség helye, szerepe a fegyveres szervek rendszerében,
- a Határőrség államhatár-védelmi és rendészeti feladatkörébe tartozó feladatai.

A Határőrség szervezeti felépítése, szolgálati tagozódása:

- a Határőrség szervezeti felépítése,
- központi, területi és helyi szerveinek rendszere.

⁷⁷ Hangsúlyozom: ez csupán vázaltszerű javaslat; bővíteni, szűkíteni, kiegészíteni szükséges.

A Határőrség irányítása; vezetés és együttműködés a Határőrségnél:

- a Határőrség irányításának rendje,
- a belügyminiszter főbb irányítási jogosítványai,
- a Határőrség vezetési rendszere,
- a Határőrség belső, hazai és nemzetközi együttműködése.

Katasztrófavédelmi – tűzvédelmi – polgári védelmi igazgatás alapjai

A katasztrófák elleni védekezés:

- a katasztrófák elleni védekezés komplex feladatrendszerének értelmezése,
- a katasztrófavédelmi, a tűzvédelmi és a polgári védelmi feladatok egymásra épülése,
- a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek katasztrófavédelmi feladatai,
- a katasztrófák elleni védekezés irányításának rendszere,
- a Kormány, a Kormányzati Koordinációs Bizottság és a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet irányítási feladatai.

A tűzvédelem:

- a tűz elleni védekezés feladatai és szervezete,
- a tűzvédelem és a tűzoltóság irányítása, felügyelete.

A polgári védelem:

- a polgári védelmi feladat elemei, kapcsolódása a honvédelmi feladatrendszerhez,
- a polgári védelmi kötelezettség tartalma,
- a települések polgári védelmi besorolásának alapjai.

Rendészeti szervek humán-igazgatása alapjai

Köztisztviselők és közalkalmazottak jogviszonyára vonatkozó, főbb rendelkezések:

- a köztisztviselői jogviszony főbb szabályai, különös figyelemmel létrejöttére és megszűnésére,
- a közalkalmazotti jogviszonyra vonatkozó főbb szabályok, különösen a létrejöttét és megszűnését illetően.

A hivatásos állományúak szolgálati viszonyára vonatkozó főbb rendelkezések:

- a hivatásos szolgálati viszony létrejöttének feltételei,
- az áthelyezés szabályai testületen belül és azon kívül,
- a hivatásos szolgálati viszony megszűnésének esetei, módjai.

Értékelés, elismerés, előmenetel a belügyi szerveknél:

- a minősítés és teljesítményértékelés sajátosságai,
- a szakmai tevékenység elismerésének formái,
- az állomány előmeneteli rendszere,
- a vezetői megbízás rendje.

Szociális és kegyeleti gondoskodás a belügyi szerveknél

Rendészeti szervek működésének egészségügyi-pszichológiai alapjai

- A személyi állomány egészségi alkalmassági vizsgálatának és keresőképtelensége elbírálásának legfontosabb szabályai
- Munka- és szolgálati baleset fogalma, értelmezése; teendők szolgálati balesetnél
- A személyi állomány előzetes, időszakos, soron kívüli pszichikai alkalmassági vizsgálatának rendszere
- A személyi állomány fizikai alkalmasságára vonatkozó legfontosabb szabályok

Egyetértek *Csatai* ezredes úrral, aki szerint feltétlenül kerüljenek kutatásra a következő kérdések: az igazságügyi orvosok helye, szerepe; a Rendőrség igazságügyi orvosainak tudományos akkreditálásának lehetőségei; a Rendőrségen belül alapellátási feladatokat végző orvosok egészségi állapot felméréssel (diagnosztikai, statisztikai, megelőző feladatok, pszichológiai és fizikai erőnléti vizsgálatok értékelése) kapcsolatos tevékenysége⁷⁸.

Rendészeti szervek működésének gazdasági-pénzügyi és műszaki-technikai-informatikai alapjai

Gazdasági-pénzügyi igazgatás

- Az államháztartás és a költségvetési politika
- Az állami költségvetés előkészítésének, jóváhagyásának folyamata
- Az adórendszer elemei és az adózás alapelvei
- A közpénzek felhasználásainak szabályai, a közbeszerzések előírásai

Műszaki-technikai-informatikai igazgatás

- A műszaki, technikai és informatikai eszközök rendszeresítésének szabályai
- A műszaki, technikai és informatikai eszközök rendszerből történő kivonásának szabályai
- A műszaki, technikai és informatikai biztosítás elvei minősített időszakban

Rendészeti szervek hivatali igazgatása

- Szolgálati kérelem, panasz, jogvita
- Közérdekű bejelentések, panaszok
- Jogalkotás, belső normaalkotás
- Ügyeleti rendszer, objektumbiztonság
- Adat- és titokvédelem, iratkezelés
- Sajtó, tájékoztatás, közszereplés
- Nemzetközi kapcsolatok

⁷⁸ Csatai Tamás ro. ezredes: Megjegyzések a „Gondolatok a rendészettudományhoz” c. előadáshoz, Budapest, 2002. június 12.

- Érdekvédelem, érdekképviselés a rendészeti szerveknél

* * *

Lássunk példát a rendészeti szaktudományok felépítésére

Előadás-tervezetem egyik, általam nagyra becsült kritikusa szerint, a példák túlzottan határőr-centrikusak. Vállalom a kritikát, harminckét éve határőr vagyok. Természetesnek éppen azt tartom, hogy a rendészettudományok e „szeletében” kísérlem meg a kutatást. Várom azon kollégáim jelentkezését és segítségét, akikkel közösen építhetjük fel a rendészettudományok vázát, valós tartalommal tölthetjük meg az általános és a szaktudományokat, a rendőrségi, határőrségi, katasztrófavédelmi és más szakterületeket.

A határrendészet meghatározása, felosztása, elvei, tartalma, módszertana és kutatási eredményei

1. AZ ÁLLAMTERÜLET, AZ ÁLLAMHATÁR, A HATÁRVONAL, A HATÁRJELEK, A HATÁRNYILADÉK

1.1 AZ ÁLLAMTERÜLET

1.1.1 Az államterület meghatározása

1.1.2 Az államterület részei

1.2 AZ ÁLLAMHATÁR

1.2.1 Az államhatár törvényi meghatározása

1.2.2 Az államhatár megállapítása

1.2.3 Az államhatár felosztása

1.2.4 Az államhatár és a főhatalom gyakorlásának összefüggései

1.3 A HATÁRVONAL

1.3.1 A határvonal meghatározása

1.3.2 A határvonal felosztása

1.3.3 A határokmányok

1.4 A HATÁRJELEK

1.4.1 Az államhatár jelölése terepen

1.4.2 A határjelek felosztása, csoportosítása

1.5 A HATÁRNYILADÉK

1.5.1 A határnyiladék meghatározása

1.5.2 A határnyiladék szélessége

2. A HATÁRREND ÉS A HATÁRRENDÉSZET

2.1 A HATÁRREND

2.1.1 A határrend meghatározása

2.1.2 A határrend tartalma

2.2 A HATÁRRENDÉSZET

- 2.2.1 *A határrendészet meghatározása*
- 2.2.2 *A határrendészet tartalma, összetevői*

3. A HATÁRŐRSÉG MEGHATÁROZÁSA, RENDELTETÉSE, JOGÁLLÁSA

- 3.1 A HATÁRŐRSÉG MEGHATÁROZÁSA
- 3.2 A HATÁRŐRSÉG RENDELTETÉSE
- 3.3 A HATÁRŐRSÉG JOGÁLLÁSA

4. A HATÁRŐRSÉG FELADATAI

- 4.1 A HATÁRŐRSÉG KATONAI VÉDELMI FELADATKÖRE
- 4.2 A HATÁRŐRSÉG RENDÉSZETI FELADATKÖRE
- 4.3 A HATÁRŐRSÉG BÜNYLDÖZÉSI FELADATAI

5. A HATÁRŐRSÉG RENDÉSZETI HATÁSKÖRE, ILLETÉKESSÉGE, HATÓSÁGI FÓRUMRENDSZERE

5.1 A HATÁRŐRSÉG RENDÉSZETI HATÁSKÖRE

- 5.1.1 *A hatáskör értelmezése*
- 5.1.2 *A Határőrség által a Hőr.tv. alapján gyakorolható hatósági jogkörök*
- 5.1.3 *Szakhatósági hozzájárulás*
- 5.1.4 *A Határőrség bünyldözési hatásköre*
- 5.1.5 *A Határőrség szabálysértési hatásköre*
- 5.1.6 *A Határőrség idegenrendészeti hatásköre*
- 5.1.7 *A Határőrség menekültügyi hatásköre*
- 5.1.8 *A Határőrség intézkedési hatásköre*
- 5.1.9 *A Határőrség adatkezelési hatásköre*

5.2 A HATÁRŐRSÉG ILLETÉKESSÉGE

- 5.2.1 *A Határőrség illetékességének meghatározása*
- 5.2.2 *Rendészeti illetékesség*
- 5.2.3 *A Határőrség szerven belüli illetékessége*
- 5.2.4 *A Határőrség szervei által kezdeményezett jogi eljárások illetékességi szabályai*

5.3 A HATÁRŐRSÉG HATÓSÁGI FÓRUMRENDSZERE

- 5.3.1 *A hatósági fórumrendszer fogalma*
- 5.3.2 *Általános elsőfokú hatáskör*
- 5.3.3 *Kiemelt elsőfokú hatáskör*
- 5.3.4 *Első-, illetve másodfok a Határőrségen belül*
- 5.3.5 *Hatósági fórumrendszer a szakhatósági közreműködés során*
- 5.3.6 *Hatósági intézkedések*

6. A HATÁRŐRSÉG SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE ÉS SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYA

- 6.1 A HATÁRŐRSÉG SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE
- 6.2 A HATÁRŐRSÉG SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYA

7. A HATÁRRENDÉSZETI TEVÉKENYSÉGEK

- 7.1 A HATÁRŐRIZET
- 7.2 A HATÁRFORGALOM ELLENŐRZÉSE
- 7.3 A HATÁRRENDÉSZETI IGAZGATÁS
- 7.4 A BŰNÜLDÖZÉS-FELDERÍTÉS
- 7.5 A HATÁRREND FENNTARTÁSA
- 7.6 SPECIÁLIS HELYZETEK MEGOLDÁSA, KEZELÉSE
 - 7.6.1 *Az erőszakos cselekmények elhárítása*
 - 7.6.2 *A konfliktushelyzet és menekültügyi veszély kezelése*
 - 7.6.3 *A Határőrség tevékenysége minősített időszakban*
 - 7.6.3.1 A minősített időszakok fogalma, jellemzői
 - 7.6.3.2 Minősített időszakok a Magyar Köztársaság Alkotmánya szerint
 - 7.6.3.3 Rendkívüli állapot
 - 7.6.3.4 Szükségállapot
 - 7.6.3.5 Az országot ért váratlan támadás esetén
 - 7.6.3.6 Veszélyhelyzet
 - 7.6.4 *A Határőrség tevékenysége katasztrófavhelyzetben*

8. A HATÁRŐRSÉG MŰKÖDÉSÉNEK ÁLTALÁNOS ELVEI ÉS SZABÁLYAI

- 8.1 A HATÁRŐRSÉG MŰKÖDÉSÉNEK TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁSA
- 8.2 A HATÁRŐRI FELADATOK ELLÁTÁSÁNAK ÉS AZ UTASÍTÁS TELJESÍTÉSÉNEK KÖTELEZETTSÉGE
- 8.3 AZ INTÉZKEDÉSI KÖTELEZETTSÉG
- 8.4 TITOKTARTÁSI KÖTELEZETTSÉG
- 8.5 FEGYVERVISELÉSI JOG
- 8.6 A HATÁRŐRSÉG SEGÍTSÉGNYÚJTÁSI KÖTELEZETTSÉGE
- 8.7 KÖZREMŰKÖDŐ IGÉNYBEVÉTELE
- 8.8 SEGÍTSÉG ÉS ESZKÖZÖK IGÉNYBEVÉTELE A HATÁRŐRSÉGI FELADATOK ELLÁTÁSÁHOZ
- 8.9 NYILVÁNOS SZEREPLÉS

9. INTÉZKEDÉSEK, KÉNYSZERÍTŐ ESZKÖZÖK, LŐFEGYVERHASZNÁLAT

- 9.1 AZ ARÁNYOSSÁG KÖVETELMÉNYE
- 9.2 A KÉNYSZERÍTŐ ESZKÖZÖK ALKALMAZÁSÁNAK KÖVETELMÉNYEI

-
- 9.3 AZ INTÉZKEDÉSEK ÉS A KÉNYSZERÍTŐ ESZKÖZÖK ALKALMAZÁSÁNAK KÖZÖS ELVEI ÉS SZABÁLYAI
 - 9.4 A HATÁRŐR ÁLTAL ALKALMAZHATÓ INTÉZKEDÉSEK
 - 9.5 NEM JOGOSULT A HATÁRŐR AZ ALÁBBI (RTV. SZERINTI) INTÉZKEDÉSEK MEGTÉTELÉRE
 - 9.6 A SZOLGÁLATI FELLÉPÉS MÓDJA
 - 9.7 A HATÁRŐR ÁLTAL ALKALMAZHATÓ KÉNYSZERÍTŐ ESZKÖZÖK
 - 9.8 JOGORVOSLAT
 - 9.9 A HATÁRŐR LŐFEGYVER-HASZNÁLATI JOGA. A LŐFEGYVERHASZNÁLAT SZABÁLYAI
RENDÉSZETI FELADATOK ELLÁTÁSA SORÁN
 - 9.9.1 *A határőr löfegyverhasználatát meghatározó jogszabályok*
 - 9.9.2 *Lőfegyverhasználat fogalma*
 - 9.9.3 *A löfegyver-használati jog alanya*
 - 9.9.4 *A löfegyverhasználat eszköze*
 - 9.9.5 *A löfegyverhasználat helye*
 - 9.9.6 *Lőfegyverhasználat általános elvei*
 - 9.9.7 *A határőr löfegyver-használati joga és a jogos védelem, végszükség viszonya*
 - 9.9.8 *A határőr löfegyverhasználatának esetei*
 - 9.9.9 *Nincs helye löfegyverhasználatnak*
 - 9.9.10 *Lőfegyverhasználatot megelőző intézkedések*
 - 9.9.11 *A löfegyverhasználat módja*
 - 9.9.12 *Lőfegyver használata tömegben lévő személlyel szemben*
 - 9.9.13 *Eljárás löfegyverhasználat esetén*
 - 9.9.14 *Eljárás löfegyverhasználatnak nem minősülő lövés esetén*
 - 9.10 A SZOLGÁLATI FEGYVER TÁROLÁSÁNAK SZABÁLYAI

10. A HATÁRŐRSÉG IRÁNYÍTÁSA, VEZETÉSE ÉS AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS

- 10.1 A HATÁRŐRSÉG IRÁNYÍTÁSA, VEZETÉSE
- 10.2 AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS

11. A HATÁRŐRSÉG ADATKEZELÉSE

* * *

A kutatási eredmények sorában feltétlenül célszerű rendszerezni – a Határőrség számára is nélkülözhetetlen – uniós nemzetközi rendőrségi együttműködés elveit, például az alábbiak szerint.

*A rendőrségi együttműködés és alapelvei az EU-ban*⁷⁹

Az Amszterdami Egyezményben a Római Szerződésbe beemelt új fogalom: „A szabadság, biztonság és jog térsége” rendkívül komoly fenyegetéssel kell, hogy szembenézzon, s e fenyegetés a határokon átható szervezett, nemzetközi bűnözés.

A szervezett nemzetközi bűnözés leggyakoribb elkövetési formái napjainkban jól ismertek, és többen, többféleképpen csoportosították azokat. E bűnözési módokhoz ún. járulékos bűncselekmények is kapcsolódnak, mint a zsarolás, védelmi pénzek szedése, emberrablás, életelleni terrorisztikus bűncselekmények, korrupció és más jogsértések.

Az Unió magas szintű belső biztonságot garantál polgárainak, mégpedig a büntetőügyekben való rendőrségi és igazságügyi együttműködés révén, valamint a fajgyűlölet és az idegengyűlölet megelőzésével, és az ellenük folytatott küzdelemmel.

A határokon átható, szervezett bűnözés elleni küzdelem fő irányai: a terrorizmus, az emberkereskedelem, a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények, az illegális kábítószer- és fegyverkereskedelem, a korrupció és a csalás, az Unió polgárainak életét, vagyonbiztonságát, valamint az Unió intézményeit és működését sértő vagy veszélyeztető, szervezett és nem szervezett módon elkövetett súlyos más, jogsértő cselekmények.

Az Unió együttműködés fő színterei:

- a tagállamok rendőrségei, határrendőrségei, vámszervei és más, releváns szervezetei közötti, két- és többoldalú, közvetlen együttműködés;
- az Europol-on keresztül megvalósuló, központilag koordinált együttműködés;
- a tagállamok igazságügyi szerveinek szorosabb kooperációja;
- a büntetőjogi szabályok összehangolása.

A Felek kötelezik magukat, hogy a nemzeti jog alapján segítséget nyújtanak egymásnak a bűncselekmények megelőzésében és felderítésében.

A megkereső Fél, a megkeresett Félől szerzett írásos információt csak a megkeresett Fél illetékes bíróságának hozzájárulásával használhatja fel a megkeresés alapjául szolgáló cselekmény bizonyításához.

Részletesen kidolgozott szabályok vonatkoznak a határon túli megfigyelésre (obszerváció), valamint a határon túlnyúló üldözésre.

A gyanús személy további megfigyelése a határon túl (obszerváció) is megengedett – de csak a Schengeni Végrehajtási Egyezményben (SVE) részletesen felsorolt súlyos bűncselekmények elkövetésének alapos gyanúja esetén – ha feltehető, hogy olyan bűncselekmény elkövetésében vett részt, amely miatt kiadatására kerülhet sor és a megkeresett Fél engedélyezte területén a megfigyelést.

A határon túlnyúló üldözésre vonatkozóan az alábbiakat célszerű kiemelni.

Valamely Fél azon hivatalos személyei, akik saját országukban olyan személyt üldöznek, akit az SVE 41. cikk (4) bek. szerinti valamely bűncselekmény elkövetésén tetten értek, vagy mert e bűncselekmények valamelyikében bűnrészes, jogosultak a másik Fél területén előzetes engedély nélkül az üldözést folytatni, ha a másik Fél illetékes hatóságait

⁷⁹ Határellenőrzés az Európai Unióban – Tankönyv (a fejezet szerzője: Szöke István hőr. ezredes) Hanns Seidel Alapítvány, Budapest 2000.

az ügy rendkívüli sürgőssége miatt nem lehetett a területükre való belépés előtt értesíteni, vagy ha a másik Fél illetékes hatóságai nem tudtak időben a helyszínre érkezni az üldözés átvétele végett.

Egyszerűbben fogalmazva: a tagállamok rendőrségi tisztviselői, akik tetten érik egy bűncselekmény elkövetőjét vagy közreműködőjét, előzetes engedély nélkül is folytathatják a követést, üldözést a másik Fél területén, amennyiben nincs lehetőség valamilyen okból a szomszédos ország illetékes hatóságát értesíteni, vagy az értesítést követően az érintett hatóság nem tudna időben a helyszínre érkezni.

Az üldözést folytató hivatalos személyek legkésőbb a határátlépéskor értesítik az érintett Fél illetékes hatóságait, amelynek a területén az üldözés folytatódik. Az üldözést meg kell szüntetni, ha a megkeresett Fél ezt kéri. Az üldözést folytató hivatalos személyek kérésére a helyileg illetékes hatóságok feltartóztatják az üldözött személyt a személyazonosságának megállapítása vagy letartóztatása végett.

A határon túli megfigyeléshez és nyomon követéshez szükséges jogi lehetőséget Magyarországon a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. tv. megteremtette.⁸⁰

Kertész professzor úr egyértelműen megfogalmazta: nemzetközi megállapodás alapján magyar rendőr külföldön, külföldi rendőr a Magyar Köztársaság területén rendőri jogosítványokat gyakorolhat.

A 2001. május 29-i ülésen elfogadott törvény megteremti a Határőrség számára is a határon átnyúló figyelésnek és üldözésnek – a Rendőrség számára már a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényben biztosított – jogi hátterét.

A rendőri együttműködés – az igazságügyi együttműködéshez hasonlóan – nehezen közösségiesíthető és a belátható jövőben is döntően a kormányközi együttműködés kereteiben marad. Ennek ellenére, e területen is érvényesíteni kell az Unió lényegéből fakadó alapelveket.

A rendőrségi együttműködés alapelvei⁸¹

Teljes mértékben egyetérthetünk *Eördögh Árpád* úr alapvetésével: a bel- és igazságügyi, illetőleg a rendőri együttműködés az uniós együttműködés egyik legkényesebb területe. Minden tagállamra egységesen érvényes, közösségi jogszabályok nem alkothatók, emiatt az EU e téren nem törekszik a teljes jogharmonizációra, „csak” a jogközelítésre.

Az egyszerűsítés és a minél gyorsabb kommunikáció jegyében születtek meg az „egységes kontaktpont elve” és az „egyablakos elv”, amely kiküszöböli a nyelvi, jogi, eljárási különbségeket, és biztosítja a rendőri együttműködésben elengedhetetlenül szükséges bizalmat és titokvédelmet.

Az „ismerd meg az ellenséget elv” egyrészt a bűnügyi helyzet folyamatos elemzésének és értékelésének szükségességét követeli, másrészt a szervezett bűnözés új jelenségeit tárja fel és figyelemmel kíséri a bűnözők szerveződéseit.

A „folyamatos kockázatelemzés” elve a jövőben várható, nem kívánatos folyamatok feltárását irányozza elő, mégpedig nem a hivatalosan megállapított adatokra, hanem bizalmas rendőri információra alapozva.

⁸⁰ Kertész Imre: A szervezett bűnözés és a büntetőjog harmonizációja az EU-ban (Európai Tükör 1997/29. száma, 87. o.)

⁸¹ Az alapelveket *Eördögh Árpád* dolgozta ki, számomra példaértékűen; részletesen lásd: Az EU-val folytatott rendőri együttműködés, és a szervezett bűnözés elleni fellépés (Belügyi Szemle 2000/ 3. sz.)

A „korai figyelmeztetésadás elve” lehetőséget teremt a többi tagállamnak a káros vagy veszélyes jelenségre való felkészülésre már akkor, amikor még csak egyetlen tagállam észlelte a veszélyes jelenséget a közösség területén, de idejében jelezte a többieknek.

Alapelvvé vált az a felismerés is, amely szerint „szervezet ellen csak szervezettel lehet felvenni a harcot”. Ennek jegyében jöttek létre azok a szervezési módszerek, amelyek az Unió minden intézményére és szervezetére érvényesek.

A „probléma komplex kezelésének elve” átmenetet képez a bűncselekmény-centrikus bűnüldözés és a tettes alapú bűnfelderítés között. Egy-egy jelenség elszigetelt vizsgálata helyett az egyes tevékenységi körök komplex megközelítését követeli.

„Az önálló tagállami kezdeményezésekhez közösségi keretek biztosításának elve” alapján vállalja az EU, hogy finanszírozza a tagállamok meghatározott költségeinek meghatározott részét.

A „költségek hatékony alkalmazásának elve”. Ebből az elvből (is) ered például az egységes kontaktpont koncepciója, amely a különböző szervek konstans 24 órás ügyeletének összehívásával jelentős költségeket takarít meg.

A „szervezett bűnözés ellen a bűnöző-szervezetek gazdasági és pénzügyi alapjainak megrendítésén keresztül lehet csak eredményesen felvenni a harcot” elve. Az EU pénzközpontúságából vezethető le az a felismerés, amely szerint a bűnözésből szerzett bármiféle jövedelem, haszon, dolog, ingatlan stb. lehető legszélesebb körű elvonása a bűnöző szervezetek elleni küzdelem eredményességének egyik alapfeltétele.

* * *

A kutatási eredmények alatt, pl. rögzíthetjük a határrendészeti kutatás alábbi fejezetét is.⁸²

A határrend és a határrendészet

A határrend meghatározása

Államterületük és közös államhatáruk sérthetlenségéhez mindkét szomszédos államnak, sőt a nemzetközi közösségeknek is nemzetközi jogi, gazdasági, pénzügyi, nemzetbiztonsági, honvédelmi, közbiztonsági, közegészségügyi és számos más érdeke fűződik.

A Magyar Köztársaság immáron az Európai Unió társult tagja, és a közeljövőben minden bizonnyal az Unió teljes jogú tagállama lesz. A csatlakozás után az ország egyes határszakaszai az EU külső határát képezik majd, ahol nemcsak a nemzeti, hanem az uniós érdekeket is érvényesítenünk kell.

Az államhatár mentén kialakított és fenntartott rend, a határrend egy olyan kívánatos és kölcsönösen előnyös állapot, amelyben a nemzeti és az uniós érdekek egyaránt érvényesíthetők. A határrend önmaga is állami, társadalmi, illetve uniós érdek, amelynek megteremtése, fenntartása, megőrzése – és szükség esetén védelme – a Határőrség egyik alapvető rendeltetése.

⁸² Verhóczy János – Virányi Gergely: Bevezetés a határrendészetbe c. RTF-jegyzet 2. fejezet (Határőrség Országos Parancsnokság, Bp. 2001.)

A határrend a közrend, közbiztonság része, egyik alkotó eleme, illetve az állam által az államhatárával kapcsolatosan vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek betartásának alapfeltétele.

Ez az állapot akkor valósul meg, ha a hivatalos szervek jogérvényesítő képessége szilárd, és az államhatárral kapcsolatos jogszabályok, nemzetközi szerződések rendelkezései érvényesülnek mind a belső jog, mind a nemzetközi (értsd: nemzetek közötti) jog területén.

Az államhatárok markánsan elhatárolják egymástól a szomszédos államok területeit. Az államok kínos precizitással ügyelnek területi sérthetlenségükre, illetve annak az elvnek az érvényesülésére, hogy területükön más állam vagy az annak területén lévő személy csak a saját, mármint az adott terület felett főhatalmat gyakorló állam engedélyével folytathasson bármiféle tevékenységet.

Az élet realitásai viszont az államhatárnál (értsd: a képzeletbeli síkok összefüggő sorozatánál) nem állnak meg. Az emberek az államhatár közelében lévő területeket is hasznosítják, ott tevékenységet fejtenek ki. A hidak, utak, folyók, a szennyeződések, a természeti vagy az ipari katasztrófák hatásai ugyanúgy áthúzódnak az államhatáron, mintha az nem is létezne.

Annak érdekében, hogy megakadályozzák az államhatár közelében kialakuló incidenseket, konfliktusokat, az államok általában kétoldalú nemzetközi egyezményekben (határegyezményekben) megállapodnak az államhatár megjelöléséről, az ott követendő magatartási szabályokról, a szabálytalan magatartásokról, azok rendezésének módjáról, a rendezésre hivatott szervekről stb.

A gyakorlatban az is előfordult, hogy a nemzetközi jogi szabályokat a szerződő felek nem önálló nemzetközi szerződésbe foglalták, hanem a szóban forgó szabályok más szakegyezmények részét képezik. Ilyenek például a csatlakozó vasúti forgalmat szabályozó egyezményekben, a közös vasúti határállomásokra, illetve a peage-forgalomra vonatkozó rendelkezések, vagy pl. a vízügyi egyezményekben a határfolyó medrének megerősítésére vonatkozó szabályozások.

Az államok kötelezettséget vállalnak arra is, hogy a területükön tartózkodó személyekkel kölcsönösen betartatják a szerződésekben foglalt szabályokat.

Az államok a köztük felmerülő problémákat, így az államterülettel és az államhatárral összefüggő súlyosabb kérdéseket általában diplomáciai úton rendezik. A mindennapi élet realitásaiból származó „apróbb” ügyek viszont feleslegesen terhelnék a diplomáciát, azok diplomáciai úton történő rendezése időigényes és bonyolult lenne. Ezeket a kérdéseket, államuk képviselőiben a határmegbízottak rendezik, a nemzetközi szerződések alapján.

A Hór. tv. 4. § 8. pontja a következőképpen definiálja a határrendet:

Határrend: *rendezett határmenti viszony, amelynek fenntartása – nemzetközi szerződés vagy jogszabály alapján – a szomszédos államokat egymással szemben megillető jogok és kötelezettségek kölcsönös tiszteletben tartásán alapszik.*

A módosított Hór. tv. az alábbi definíciót adja:⁸³

Határrend: *az államhatárral kapcsolatos nemzetközi szerződésekben és jogszabályban meghatározott jogok és kötelezettségek érvényesülése.*

⁸³ Hór. tv. 4. § 8., a Hór. tv.-vel megállapított szöveg. Hatályos: 2002. 01. 01.

A Diplomáciai és Nemzetközi Jogi Lexikon szerint:

Határrend: olyan szabályok, jogok és kötelezettségek összessége, amelyek két szomszédos állam határrendi szerződésében rögzítve arra szolgálnak, hogy a nemzetközi jog általános jószomszédi elveinek keretén belül biztosítsák a két szerződő állam normális határ-menti viszonyát, és lehetővé tegyék a feleknek állami szuverenitásukból fakadó bizonyos jogaik gyakorlását és érdekeik érvényesítését a másik fél sérelme nélkül.

Saját megfogalmazásunkban a **határrend** a következőképpen hangzik: a határrend nemzetközi jogi kategória, két szomszédos ország közötti nemzetközi szerződésekben meghatározott jogi norma- és viszonyrendszer, amelyben a feleket megillető jogok, illetve terhelő kötelezettségek kölcsönösen érvényesülnek. Megléte és minősége garantálja az államhatár sérthetlenségét, valamint az államhatár mentén a szomszédos államok, illetőleg polgáraik és a területükön tartózkodó más személyek (külföldiek, hontalanok) jogos érdekeit, élet- és vagyónbiztonságát.

Abból következően, hogy a határrendi szabályok kétoldalú nemzetközi szerződésekből származnak, a hét (7) szomszédos ország viszonylatában a nemzetközi szerződések eltérő szabályokat is tartalmazhatnak.

A határrend tartalma

A határrend magában foglalja:

- az államhatár megjelölésével, a határvonal, a határjelek és a határnyiladék karbantartásával, láthatóságával kapcsolatos főbb szabályokat;
- a határutak, a határvizek, a határvonalat keresztező közutak, vasutak, hidak használatának szabályait;
- az államhatár közelében végzett halászat, vadászat és egyoldalú vagy közös munkálatok (földmérés, bányaművelés, folyószabályozás, kutatás, út-, vasút-, hídépítés stb.) szabályait;
- a környezetvédelem államhatár mentén fogantatosítandó szabályait;
- azokat a magatartási szabályokat, amelyek az államhatár sérthetlenségét, a személyek és javak biztonságát, a jogos érdekek tiszteletben tartását biztosítják az államhatáron és az államhatár mentén;
- az államhatáron való jogszerű átlépés feltételeit, általános és kivételes szabályait, a jogszerűtlen átlépés tilalmát;
- a természeti és civilizációs katasztrófák esetén a mentőerők átlépésének szabályait;
- a határátkelőhelyek rendjével kapcsolatos szabályokat;
- a határrendsértések és a határrendsértésnek nem minősülő határrendi esetek megelőzésének, megszakításának kötelezettségét, rendezésének szabályait;

- a határképviselői szervek működésével, hatáskörével, illetékességével kapcsolatos szabályokat.

A határrendészet meghatározása

Induljunk ki a rendészet megfogalmazásából.

A rendészetnek – mint korábban láttuk – nincs egységesen elfogadott definíciója, meghatározása a rendészettudományra vár. Ebből következően a határrendészetnek sincs pontos, egyértelmű meghatározása.

A határrendészet, korszerű felfogásban megközelítően azonos a rendszertani csoportosítás szerint tágabb értelemben vett határőrizettel, de több annál.

A Hőr. tv. szerint a határőrizet:

1. § (1) A határőrizet a Magyar Köztársaság államhatárának rendjét sértő vagy veszélyeztető cselekmények megelőzésére, felderítésére és megszakítására, valamint az államhatár átlépésének feltételeivel nem rendelkező személyek beutazásának és kiutazásának megakadályozására irányuló tevékenységek rendszere.

(2) A határőrizet az Európai Unió közrendjét, közbiztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekményeknek a külső határon, továbbá a határterületen történő megelőzésére, felderítésére és megszakítására is irányul.

E fenti meghatározás alapján, a határőrizet leginkább az uniós normák szerinti határellenőrzéssel azonos. A határrendészet és a határőrizet között nem csupán elnevezésbeli különbségekről van szó. A határrendészet tágabb kategória és magában foglalja – többek között – a határőrizetet is.

Bár a határrendészetnek sincs kiforrott, egyértelmű definíciója, megkíséreltük (Verhóczy – Virányi) a hazai és külföldi szakirodalmak, valamint a jogi szabályozás és az oktatási tapasztalatok alapján meghatározni.

A határrendészet: a határrendészet a rendészet része, jogszabályokban és nemzetközi szerződésekben meghatározott jogi norma-, feladat- és eljárásrendszer, amely a Határőrség továbbá jogszabály alapján feljogosított más állami, illetve önkormányzati szervek tevékenysége révén a határrend megteremtésére és fenntartására, megzavarásának megelőzésére, illetve a határrendet közvetlenül zavaró magatartás megszakítására és a megzavart határrend helyreállítására, szükség esetén védelmére irányul.

A határrendészet – hasonlóan a honvédelemhez, a nemzetbiztonság-, a közrend-, a közbiztonság védelméhez, a közigazgatáshoz, az idegenrendészethez, a menekültügyhöz, végső soron a rendészet egészéhez – nem csupán egyetlen állami szerv feladata.

Határrendészeti feladata számos állami szervnek van, különösen a Határőrségnek, a Rendőrségnek, a Vám- és Pénzügyőrségnek, a BM Bevándorlási és Állampolgársági

Hivatalnak, a nemzetbiztonsági szolgálatoknak, a környezetvédelmi és természetvédelmi hatóságoknak, továbbá más állami szervnek és az önkormányzatoknak is.

A határrendészet megléte és minősége garantálja:

- az államhatáron történő jogszerű átlépés feltételeit és kereteit, illetőleg a határforgalom ellenőrzése révén a személyek, járművek és szállítmányok államhatáron való jogszerű átlépését, rendezett forgalmát, a személyek korlátozástól mentes és teljesen vagy differenciáltan szabad mozgását, valamint a közlekedés és az áruforgalom megkönnyítését, illetve az átlépés feltételeivel nem rendelkező személyek be- és kiutazásának megakadályozását, végső soron az államhatár átjárhatóságát és ugyanakkor a szükséges biztonságot;
- az államhatár határátkelőhelyek közötti szakaszainak folyamatos, megbízható ellenőrzése, felügyelete, azaz az államhatár őrzése – ami nem más, mint a szűkebb értelemben vett határőrizet – eredményeként az államhatár sérthetlenségét, a jogellenes átlépések megelőzését, megakadályozását, az illegális bevándorlás elleni küzdelem hatékonyságát;
- a csatlakozás után az EU közrendjét, közbiztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények külső határon, illetőleg a határterületen való megelőzését, felderítését, megszakítását;

A határforgalom-ellenőrzéshez és az államhatár őrzéséhez kapcsolódóan kérjük megjegyezni: Az európai uniós dokumentumokban, valamint a szakirodalomban megfogalmazott és gyakran alkalmazott határellenőrzés (német nyelven die Grenzkontrolle) a következő két összetevőt jelenti: a határforgalom, szó szerinti fordításban „a határon átlépő forgalom” határrendészeti/határrendőri ellenőrzése (die grenzpolizeiliche Kontrolle des grenzüberschreitenden Verkehrs), valamint az államhatár határátkelőhelyek közötti szakaszainak (szakzsargonban: „zöldhatár”) rendészeti/rendőri ellenőrzése, felügyelet alatt tartása (die polizeiliche Überwachung der grüne Grenze).

A határellenőrzés = a határforgalom-ellenőrzést és a (zöld)határőrizetet foglalja magában.

Paradoxonnak tűnik, de a szaknyelvben a zöldhatár kifejezést rendszerint kiterjesztőlegesen alkalmazzák, vagyis a zöldhatár nem csak a szárazföldi határszakaszokat, hanem a tengereken, tavakon, folyóvizeken húzódó vízi határszakaszokat – zsargonban a „kék” határokat – is magában foglalja.

A határellenőrzés, mint határrendészeti kategória nem foglalja magában a határon átmenő forgalom vám-ellenőrzését (die Zollkontrolle).

Jelenleg Magyarország valamennyi államhatárszakaszán folyik a határellenőrzés, vagyis a határforgalom ellenőrzése és az államhatár őrzése.

Az államhatáron történő határellenőrzés a csatlakozás után mintegy két évvel – a schengeni normáknak megfelelően – a belső határokon megszűnik, és a belső határt bárki, bárhol és bármely időpontban, ellenőrzés nélkül átlépheti.

A külső határokon a schengeni normáknak megfelelő határellenőrzést alakítanak ki. Az ország mélységi területein az arra feljogosított állami szervek további, differenciált ellenőrzésekkel szűrik ki az országban és az Unióban való tartózkodás feltételeivel nem rendelkező külföldieket;

- a hatósági jogalkalmazói tevékenység keretében az idegenrendészeti-, menekültügyi-, közigazgatási- és szabálysértési eljárások révén, a bevándorlás- és menekültpolitikával összhangban az idegenrendészeti és a menekültügyi, valamint a határrenddel összefüggő közigazgatási és szabálysértési jogi normák érvényesülését, illetőleg megsértésük esetén a szükséges eljárások lefolytatását, a megsértett jogrend helyreállítását;
- a bűnmegelőzési és bűnüldözési feladatok jog- és szakszerű végrehajtása révén, a határrendészeti feladatok ellátásához szükséges információk megszerzését, az államhatárral összefüggő bűncselekmények megelőzését, megszakítását, megakadályozását, felfedését, az elkövetők kilétének megállapítását, a határokon túllépő, nemzetközi szervezett bűnözés elleni küzdelem hatékonyságának fokozását;
- a szomszédos államokkal a rendezett határmenti viszonyok, értsd: a határrend megteremtése és fenntartása eredményeként, a határrend megsértésének megelőzését, megakadályozását, illetőleg a megzavart határrend eredeti állapotának helyreállítását;
- az államhatárral és a határrenddel kapcsolatos különleges helyzetek kezelését, megoldását.

A határrendészet tartalma, összetevői

A határrendészet magában foglalja:

- a határforgalom ellenőrzését,
- az államhatár őrzését, azaz a (zöld)határőrizetet,
- a határrendészeti igazgatást,
- a bűnüldözést-felderítést,
- a határrend megteremtését és fenntartását,
- a különleges helyzetek kezelését, megoldását:
 - ◆ az erőszakos cselekmények elhárítását,
 - ◆ a konfliktushelyzet, a menekültügyi veszély kezelését,
 - ◆ a minősített időszakban folytatott tevékenységet
 - rendkívüli állapot,
 - szükségállapot,
 - váratlan támadás,
 - veszélyhelyzet,
 - ◆ a katasztrófa helyzetben végzett tevékenységet.

* * *

Befejezés helyett

Vágjunk bele! Nem elég óhajtani a rendészettudományt – tegyük érte! Csupán váz, amit leírtam, 's nem is teljes váz. Maga a váz is vitára, kiegészítésre szorul. Nem restellem, hiszen senki, így én sem hordom tarsolyomban, sem a bölcsek követét, sem a marsall-botot.

Fogjunk össze! Óriási szakmai, szellemi, tudományos kapacitások halmozódtak fel a rendvédelmi szervezetekben szolgáló, illetve dolgozó kollégákban, és ha ezeket egyesítjük, akkor végre helyükre kerülhetnek a dolgok, összerendeződhetnek mindazok a kérdések és válaszok, amelyek összetartoznak.

Hadd „ferdítsem” Murphy egyik szabályát („ami elromolhat, az egyszer el is romlik”) kissé szabadon: ami összejöhét, az egyszer össze is jön. Nos, azt kívánom, kedves Kollégák, hogy „jöjjön össze” nekünk is. Sok-sok meditáció, bizonytalankodás, reménykedés után, „jelenítsük meg” közösen a rendészettudományt, hiszen – tőlünk függetlenül, objektíve – létezik.

Erre kötelez bennünket jelen helyzetünk objektivitása („jó időben, jó helyen lehetünk”). Erre köteleznek elődeink, gondoljunk tanárainkra és az előttünk járt kutatókra, akik sokat tettek, de – talán akkori nehézségeik miatt – nem tehetek meg mindent.

Végül gondoljunk utódainkra, tanítványainkra és a minket követő fiatal kutatókra, akik jogosan kérhetik számon tetteinket és mulasztásainkat: megtettetek-e mindent, amit megtehettetek ez ügyben?!

Rendőrségi, katasztrófavédelmi, határőrségi és más rendészeti szakembereknek, kutatóknak, egyesíteniünk kell tudományos kapacitásunkat. A hazai jogi és közigazgatási felsőoktatás, továbbá a külföldi együttműködő rendészeti felsőoktatási intézmények és kutatók támogatását is felhasználva, arra kell törekednünk, hogy feltárjuk, rendszerezzük, kidolgozzuk a rendészet tudományelméleti alapjait, elveit, strukturális és tartalmi elemeit, kutatási területeit, módszereit, eszközeit annak érdekében, hogy hozzájáruljunk egy önálló diszciplína, a külföldön rendőrtudomány (Police Science, Polizeiwissenschaft) névvel illetett rendészettudomány hazai megalkotásához.

Induljunk meg, tegyük meg a lépéseket azon az úton, amelynek eredményeként – egyetértve Sallai alezredes úrral⁸⁴ – létrehozhatjuk mindazokat az intézményeket, amelyek nélkülözhetetlenek egy-egy diszciplína megszületéséhez, gondozásához, műveléséhez, korszerűsítéséhez.

Túl merész álmok lennének? Szerintem megvalósíthatók:

- *Magyar Rendészettudományi Társaság*, amely nem azonos és nem helyettesíthető a Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társasággal;
- a Magyar Közigazgatási Intézethez hasonlóan: *Magyar Rendészettudományi Intézet*, amint azt *Kopasz* ezredes úr javasolta;
- tudományos periodikaként *Rendészettudomány* vagy *Rendészettudományi Szemle*;

⁸⁴ Sallai János hőr. alezredes: Hozzászólás „A rendőrtudomány és tárgya: a rendvédelem – A rendőrség és a bünygyi tudományok a harmadik évezred küszöbén” c. nemzetközi konferencián (Bp. 2001. dec. 7-8.)

- a testületi szaklapokhoz hasonlóan, pl. *Rendészeti Krónika* elnevezéssel, önálló sajtóorgánum, ahogy dr. Illés György úr javasolta;
- *Rendészettudományi Lexikon*;
- *Rendészettudományi Szakkönyvtár, Levéltár és Dokumentációs Központ*;
- és végül, sokunk legmerészebb álmaként, *rendészettudományi egyetemi kimenet* a rendészeti felsőoktatásban.

Vessünk véget annak a gyakorlatnak, hogy a rendészeti szakemberek egyetemi, majd doktori képzése döntően a jogtudomány és a hadtudomány kereteiben történik.

Sok sikert valamennyiünknek:

a rendészettudomány egy elkötelezett, „megszállott” híve.

* * *

Irodalomjegyzék

- BABBI, Earl: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata c. műve (Balassi Kiadó, Bp. 1995.)
- BLASKÓ Béla: A rendőrtudomány és tárgya: a rendvédelem – Ea. „A Rendőrség és a bűnügyi tudományok a harmadik évezred küszöbén” c. nemzetközi konferencián (Bp. 2001. dec. 7-8.)
- CONCHA Győző: A rendőrség természete és állása szabad államban – Székfoglaló értekezés, 1901.
- CSEH József határőr alezredes: Jogi ismeretek (Határőrség Országos Parancsnokság Képzési és Módszertani Főosztály, 2001.)
- EÖRDÖGH Árpád: Az Európai Unióval folytatott rendőri együttműködés, és a szervezett bűnözés elleni fellépés (Belügyi Szemle 2000. évi 3. sz.)
- FICZERE Lajos: Közigazgatás és rendészeti igazgatás (Új Rendészeti Tanulmányok 1997/1. sz.)
- FINSZTER Géza: Honvédelem, rendvédelem (megjelent: Tanulmányok Szabó András akadémikus 70. születésnapjára – Magyar Kriminológiai Társaság 1999, szerk: Gönczöl Katalin)
- Határellenőrzés az Európai Unióban – Tankönyv (szerk: Virányi Gergely) Hanns Seidel Alapítvány, Budapest 2000
- Jog és jogállam – RTF jegyzet, Bp. 1996. (szerk: Szigeti Péter) 12-13. old.
- KATONA Géza: Adalékok a rendészet fogalmának meghatározásához (Rendészeti Szemle 1992/6. sz.)
- KATONA Géza: A rendőrtudomány és a bűnügyi tudományok kapcsolata – Előadás a Közgazdasági és Államigazgatási Egyetemen tartott tudományos vitaülésen, Bp. 2001. okt. 15.
- KÁNTÁS Péter: A rendészet fogalmához (Új Rendészeti Tanulmányok 1997/1. sz.)
- KERTÉSZ Imre: A szervezett bűnözés és a büntetőjog harmonizációja az EU-ban (Európai Tükör 1997/29. száma, 87. old.)
- KORINEK László: A rendőrség modernizációja (Rendészeti Szemle 1992/2. sz.)

-
- KORINEK László: A korszerűség kérdése rendvédelmi szerveink működésében (Rendvédelem-történeti Füzetek 1992/1. sz.)
 - SALGÓ László: Az új típusú biztonság (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1994)
 - SALLAI János – RITECZ György: A Magyar Köztársaság határrendje és határbiztonsága (RTF Rendvédelmi füzetek 1999/6. sz.)
 - SZABÓ Miklós: Tudomány – Jogtudomány – Joggyakorlat c. fejezete (Bevezetés a jog- és társadalomtudományokba – Bíbor Kiadó Miskolc, 1995.)
 - SZAMEL Lajos: Jogállamiság és rendészet (Rendészeti Szemle 1992/3. szám)
 - Szerkesztői jegyzet Magyar István: A honvédség lehetséges feladatai a válságok kezelésében c. tanulmányához (Hadtudomány 1993/3-4. sz.)
 - TÓTH Sándor – VAJDA András: Rendőri vezetők felkészítése a tömeg-demonstrációk kezelésére Németországban (RTF Rendvédelmi füzetek 2000/38. sz.)
 - VERHÓCZKI János – VIRÁNYI Gergely: Bevezetés a határrendészetbe – RTF-jegyzet (Határőrség Országos Parancsnokság, Bp. 2001.)